

**QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASÍ MEKTEPKE SHEKEMGI HÁM MEKTEP
BILIMLENDIRIW MINISTRLIGI**

RESPUBLIKALÍQ BILIMLENDIRIW ORAYÍ

**QARAQALPAQ ÁDEBIYATÍ PÁNI OQÍW BAĞDARLAMASÍ
(5-11-KLASS)**

NÓKIS-2025

I BAP. ÁDEBIYAT PÁNIN OQÍTÍWǴA QOYÍLATUǴÍN TALAPLAR

1.1. Ulıwma qaǵıydalar

1. Oqıw baǵdarlaması ulıwma orta bilim beriw shólkemlerinde ádebiyat oqıw pánin oqıtıwdıń maqseti, wazıypaları, mazmunı, teoriyalıq tiykarları, didaktikalıq principleri, oqıwshılarda qalıplesiwi zárúr bolǵan kompetenciya hám oqıw nátiyjeleri hám de oqıwshılardı bahalawǵa qoyılatuǵın talaplardı belgilep beredi.
2. Ádebiyat oqıtıwdıń bas maqseti kórkem shıǵarmalar járdeminde salamat hám erkin pikirleytuǵın, kúshli sezimge iye, joqarı talǵamlı, aqlıy barksamal, aqlıy jetik, ózge insannıń sezimlerin túsiniw jetetuǵın, óz minez-qulqlarına qalıw baha bere alatuǵın, kózqarasları ilimiy hám logikalıq tiykarlawǵa, keń dúnyaqarasqa iye bolǵan shaxstıń ruwxıy dúnyasınıw qalıplestiriwden ibarat.
3. Ulıwma orta bilim beriw mekteplerinde ádebiyat oqıw pánin oqıtıwdıń tiykarǵı wazıypaları oqıwshılarda:

kórkem sózden tásirleuiw, onıń jaǵımlılıǵın seziniw, haqıyqıy kórkem shıǵarmanı tanıw hám analiz qılıw kónlikpelerin qalıplestiriw;

oqılǵan shıǵarmanı túsiniw, onnan turmıslıq juwmaqlar shıǵarıw, kórkem shıǵarma oqıwdı turmıslıq mıtajlık esaplaw sezimlerin tárbiyalaw;

jazba hám awızeki sawatlılıq, sóylewde ádebiy til normalarına ámel etiw, stillik ózgeshelikten paydalana alıw kónlikpesin qalıplestiriw hám de ádebiyat oqıw pániniń mazmunınan kelip shıqqan halda tayanısh kompetenciya hám de qalıplestiriw;

úzliksiz talim basqıshlarında kórkem shıǵarma oqıwına erkin jantasıw principin qalıplestiriw;

olarda túrli janrlardaǵı kórkem shıǵarmalardı oqıw, jazıwların dárezesin ajırata biluiw, qaharmanlarobrazların aksiologiyalıq baha beriw kónlikpesin payda etiwden ibarat.

4. Ádebiy talim mazmunın:

Kórkem tekstler arqalı oqıwshılarda jaqsı ruwxıy pazıyetler payda etiwge jeterli waqıt názerde tutılǵan oqıw jobası ;

pedagogika, psixologiya, metodika hám ádebiyattanıw ilimleriniń sońǵı jetiskenliklerine súyengen halda usınıs etilgen, oqıwshılardıń jas, psixik hám jınıs qásiyetlerin maksimal dárezede esapqa alǵan halda jaratılǵan, oqıw materialların úyreniw processinde olardı gárezsiz iskerlikke, izertlewge, logikalıq oy-pikir júrgiziwge iytermeleytuǵın sabaqlıqlar;

sabaqlıqlarda usınıs etilgen ózbek hám jáhán ádebiyatınıń oqıwshılarda iygilikli ruwxıy-etikalıq pazıyetlerdi qalıplestiriwge xızmet etetuǵın kórkemlik qunı joqarı dóretpeleri;

kórkem shıǵarmalardı estetik ózlestiriwge járdem beretuǵın, klaslar boyınsha ápiwayıdan quramalıǵa princip tiykarında usınıs etip barılatuǵın ádebiy-teoriyalıq túsiniwler;

oqıwshılarda sabaqlıqlardaǵı tiykarǵı oqıw materiallarına qosımsha bilim hám maǵlıwmat beriw maqsetinde jaratılǵan oqıw qóllanbaları;

oqıw materialları túsiniw oqıwshılarda jetkerip beriwde paydalanıw ushın oqıtıwshılarda arnalıp jazılǵan metodikalıq qóllanbalar quraydı.

5. Oqıwshılarda qalıplestiretuǵın pazıyetler

Ulıwma orta bilim beriw shólkemlerinde talim procesin oqıwshılarda tiyisli etikalıq qararlar qabıllaw hám olardı óz is-háreketlerinde kórinetuǵın qábiletine iye bolıw imkaniyatın beriwge baǵdarlanǵan.

Oqıwshılarda qalıplesetuǵın tiykarǵı unamlı sıpatlar tómendegiler:

ulıwma insaniy qadıriyatlar (turmısqol qatılmaslıǵı, pikir erkinligi, tınıshlıq súyiwsilik)ti ańlaw;

milliy qadıriyatlar (shańaraq hám watanǵa muhabbat, ata-babalar ruwxına hám úlkenlerge húrmet, óz-ara awızbirshilik hám t.b.) dı biluiw hám húrmetlew;

puqaralıq minnetleri (hámmeniń nızam aldında teńligi, shaxs qol qatılmaslıǵı, túrli millet wákılleriniń úrp-ádet hám dástúrlerine húrmet)in biluiw hám olarǵa ámel qılıw;

jeke sıpatlar (hadallıq, juwapkershilik, qatańlıq, turmıs dawamında oqıwǵa umtılw, baslamashılıq, uqıplılıq, tábiyatı asırıp abaylaw, dóretilshilik aktivlik hám t.b.), pazıyetlerdi ózinde sawlelendiriw.

6. Ulıwma orta bilim beriw shólkemleriniń oqıwshılarda tómendegi tiykarǵı kompetenciya hám de qalıplestiriledi:

XXI ásir kónlikpeleri boyınsha:

Sın pikirlew — máselege sın kózqarastan qaraw, analiz qılıw, faktlardı salıstırıw, logikalıq izbe-izlikti anıqlaw hám juwmaqlar shıǵarıw.

Kreativlik (dóretiwshilik) – anıq emes jaǵdaylarda óz bilimlerin qollaw arqalı máselelerge jańa hám nátiyjeli sheshimler tapa alıw.

Sóylesiw - óz pikirlerin awızeki hám jazba formada qorıqpay tolıq ańlatıw, talqılaw hám de túrli social hám mádeniy ortalıqlarda nátiyjeli kommunikaciya qılıw.

Jámıyetlik islew (kollaboratsiya) - ulıwma maqsetlerdi óz maqseti sıyaqlı qabıllaw qábileti, olarǵa erisiw ushın birgelikte háreket qılıw, óz háreketlerin basqa adamlardıń háreketleri menen muwapıqlastırıw, óz moynına alǵan minnetlemelerdi orınlaw.

Ekologiyalıq sawathlıq

átirap-ortalıq, ıqlım ózgeriwı, energiya, suw, topıraq, hawa, azıq-awqat ónimleri sapası hám quramı, ekotizimǵa tásir etiwshi túrli faktorlar hám de olardıń aqıbetlerin biliw hám túsiniw;

xalıq sanı artpaqtası hám de texnologiyalar rawajlanıwı tábiyatqa tásir kórsetiwın hám ámeldegi resurslar kóbirek sarıplanıwına sebep bolıwın biliw hám túsiniw;

ekologiyalıq mashqalalardı úyreniw hám analiz qılıw, anıq juwmaqlar shıǵarıw, nátiyjeli qararlar qabıllaw;

ekologiyalıq mashqalalardı sheshiwde individual hám jamaátlik háreketleniw (mısalı: global aksiyalarda qatnasıw, ekologiyalıq rawajlanıwǵa unamalı tásir etiwshi sheshimlerdi islep shıǵıw).

Kompyuter hám AKT sawathlıǵı kónlikpesi

kompyuter hám AKTtan paydalanıw arqalı processlerdi avtomatlastırıw hám tezlestiriw, ámeliy jaǵdaylardı modellestiriw kónlikpelerin qalıplestiriw;

informaciyanı izlew hám qollanıwda AKTtan maqsetli paydalanıw;

informaciyanı alıw, paydalanıw hám uzatıwda tekst, tıńlaw, lingvistikalıq, keńislikdegi hám vizual resurslardan ónimli paydalanıw;

zamanagóy texnologiyalardan izleniw hám dóretiwshilik procestiń bir bólegi sıpatında paydalanıw;

túrlikórinislerdegi informaciyanı túsiniw, awızeki hám jazba túrde anıqlama beriw;

nomerli texnologiyalar hám jasalma intellekt múmkinshiliklerin biliw, olardıń zamanagóy dúnyadaǵı áhmiyetin tuwrı bahalay alıw;

global tarmaqtaǵı qawipsizlik qaǵıydaları hám ádep-tárbiya qaǵıydaların biliw hám de olarǵa ámel qılıw.

Filologiya pánleri boyınsha rawajlandıratuǵın ulıwma kompetenciylar

Ádebiy sóylew kompetenciylar

Maqset hám kontekstten kelip shıqqan halda óz pikirın jetkiziw ushın awızeki baylanısqa kirisedi;

maqset hám kontekstten kelip shıqqan halda óz pikirın jetkiziw ushın jazba tekst jaratadı;

túrli usıldaǵı tekstlerdi kórkem oqıydı; mazmunın túsiniw jetedi hám qayta túsintirip beredi;

tanıs emes tekstti dawıs shıǵarıp, belgilengen tezlikte oqıydı; audiotekstti tıńlap, video hám súwretlerdi kórip túsinedi, óz munasábetin awızeki hám de jazba kórinislerde túsindirip beredi;

dóretpе hám dóretiwshi shaxshaqqında óziniń erkin pikirın ádebiy sóylew hám orfografiya normalarına ámel etken halda bayanlaydı ;

teksttiń ulıwma temasın belgileydi, tekstke atama qoyadı; teksttiń málim bólegin oqıp, onı logikalıq jaqtan dawam ettiredi; tekstti mazmunlıq bólimlerge ajıratadı hám joba dúzedi;

túrli janrdagi tekstler mazmunın túsinedi, olardan úlgilerdi yadtan aytıp beredi, shıǵarma syujetin turmıs penen salıstıradı;

túrli janrdagi ádebiyatları oqıp, ondaǵı ideya hám obrazlarǵa awızeki hám de jazba kórinislerde munasibet bildiredi;

shıǵarma oqıwdan zawıqlana alıw dárejesinde tildińkórsetpe múmkinshiliklerin túsinedi hám tuyǵı-sezimlerin bayanlaydı;

ǵalaba xabar qurallarındaǵı aktual temalarǵa tiyisli xabar hám maǵlıwmatları túsinedi, óz munasibetin bildiredi.

Lingvistikalıq kompetenciya

Óz pikirın jazba formada bayanlawda ádebiy tildiń orfografiya, grammatikalıq hám stilistikalıq normalarına ámel etedi;

xalıq naqılları, hikmetli sózler mánisin túsingen halda óz sóylewinde qollanadı, tekst dúziwde járdemshi sózlerden orınlı paydalanadı;

násirliq dóretpelerdegi sózlerdiń óz hám kóshpeli mánislerin parıqlaydı;

óz jazba sóylewinde kiritpelerden, irkilis belgilerinen orınlı hám tuwrı paydalanadı, teksttegi kóshirme gáplerdi ózlestirme gáp formasında jazadı;

til mümkinshiliklerinen paydalanıp ápiwayı gápnerdi qospa gápke aylantıradı;
oqılğan shıǵarma boyınsha obrazlarǵa logikalıq pikirlep xarakteristika beredi;
jumıs qaǵazlar (arza, málimleme, xat, daǵaza, informaciya, xarakteristika, túsindiriw xatı, keste formasında óz rezyumesi) in jazadı;
ádebiy til normalarına ámel etken halda túrli temalarda tásirler, referat, esse hám dóretiwshilik tekst (bayan, 2-2, 5 bet) jazadı;
ápiwayı tekstler mazmunın túsingen halda awdarmalaydı.

Filologiyapánleri arqalı oqıwshılarda tayanış kompetenciyların rawajlandırıw boyınsha usınıslar

Ulıwma orta bilim beriw sistemasında oqıwshılarda pánge tiyisli kompetenciylar menen birgelikte tayanış kompetenciylar qalıplestiriliwi belgilep berilgen. Filologiya pánleri blogı jónelisindegi fanlar arqalı oqıwshılardıń ózlestirgen bilimleri tiykarında ózin ózi erkin rawajlandırıw, iyelegen bilim, kónlikpe hám mamanlıǵın túrli jaǵdaylarda qollana alıwǵa qaratılğan tayanış kompetenciylardı qalıplestiriwden ibarat.

Atap aytqanda, kommunikativ kompetenciylardı qalıplestiriwde mámleket tili, shet el tillerdi ózlestiriwde gárezsiz, dóretiwshilik pikirlew, jazba hám awızekianıq bayanlaw ilmiy tájiriybelerin qalıplestiriwde ana tili boyınsha ózlestirgen bilimlerin baylanıs processinde qollanıw tájiriyesin rawajlandırıw kerek.

Pánlerdi oqıtıwda informaciya menen islew kompetenciya sin nátiyjeli rawajlandırıw imkanıyatlarnı keńeyttiriwshi zamonagóy xabar-telekommunikatsiya qurallarınan úzliksiz paydalanıw zárúr. Bunda oqıwshılardı pánge tiyisli informaciylardı túrli dereklerden izlew, analiz qılıw hám informaciya qawipsizligine ámel etken halda informaciya quralları menen islew kónlikpelerin qalıplestiriwde mobil qurılma (telefon, planshet hám basqa gadjetler) lardan paydalanıw usınıs etiledi.

Óz-ózin rawajlandırıw kompetenciya sin qalıplestiriwde ulıwma insaniyılıq pazıyetlerine iye bolıw, watandı súyiw, huqıqıy, ekonomikalıq bilimlerge iye bolıw, jańalıqlarǵa umtılıw hám ózlestirgen teoriyalıq bilimleri tiykarında erkin qarar qabıllawǵa, jámiyette júz berip atırǵan progressiv hám innovaciyalıq ózgerislerden xabardar bolıw hám de olardan kúndelik turmısta paydalana alıwǵa úyretiw zárúr.

Social-emotsional hám puqaralıq kompetenciya sin qalıplestiriw puqaralıq minneti, social, siyasiy rawajlanıw, ayrıqsha jaǵdaylar, ekologiyalıq máseleler haqqında bilimlerge iye bolıw, kórkem shıǵarma hám kórkem óner dóretpelerin túsiniw hám de olardı asırıwda shólkemlestiriwshilik páziyetlerin rawajlandırıwdan ibarat.

7. Ulıwma orta bilim beriw shólkemlerinde ádebiyat tálimin rawajlandırıwdıń tiykarǵı tendensiyları:

ádebiyat tálimine tiyisli normativ hújjetlerdi tálim sapası hám kadrlar tayarlawǵa qoyılatuǵın xalıq aralıq talaplarǵa muwapıqlıǵın támiyinlew;

ádebiyat tálimi boyınsha ulıwma orta bilim beriw tarmaqları pitkeriwshilerine qoyılatuǵın ilimiy tájiriye talapların tıǵız baylanıslılıǵın támiyinlew hám de ámeliyatta qollanıw;

ádebiyat tálimi mazmunı hám mánisin sapa tárepinen jańalaw, sonıń menen birge, oqıtıwdıń jańa metodikaların islep shıǵıw;

rawajlangan shet el mámleketlerdiń bilimlendiriw tarawında normalardı belgilew tájiriyesinen milliy qásiyetlerin hám mámlekette ámelge ásirilip atırǵan reformalardı esapqa alǵan halda jetilistiriw;

ádebiyat tálimin shólkemlestiriwdiń zamanagóy forma, metod hám quralları tiykarında oqıw modulların islep shıǵıw ;

tálim procesine milliy, ulıwma insaniyılıq hám ruwxıy qádiriyatlar tiykarında pitkeriwshilerdi tárbiyalawdıń nátiyjeli metodikasın keń en jaydırıw;

ádebiyat tálimi procesine nomerli texnologiyalar hám zamanagóy usıllardı engiziw;

oqıw-tárbiya procesi natiyjeliligini hám juwmaqlawshılıǵın támiyinlewde innovaciyalıq pedagogikalıq hám zamanagóy informacion-kommunikaciya texnologiyaların qollanıw;

ádebiyat táliminiń materiallıq-texnikalıq bazasın bekkemlew hám byudjetten aqsha menen támiyinlewdiń natiyjeliligini asırıwdan ibarat esaplanadı.

1. 2. Ádebiyat pánin oqıtıwdan kútilip atırǵan nátiyjeler

8. Pándi oqıtıw sheńberinde belgilengen wazıypalardı orınlaw arqalı tómendegi nátiyjelerge erisiledi:

mámleket tálím standartları quramına kiretuǵın ádebiyat pání oqıwshılarda meta-pán, XXI ásir kónlikpelerin, pitkeriwshilerde standart bolmaǵan sharayatlarda júzege keletuǵın mashqalalardı sheshiw, tálimniń barlıq basqıshlarında qábileti hám dóretiwshilikti rawajlandırıw hám de ǵárezsiz turmısta zárúr bolatuǵın kónlikpelerin

ózlestiriw, mektepten keyingi tálím basqıshına yamasa ǵárezsiz turmısqa qádem qoyıwda zárúr bolatuǵın bazalıq kompetenciya hám dúnyaqaraslardı qalıplestiredi;

ádebiyat pánin oqıtıwda belgilengen maqset hám wazıypalardı ámeliyatqa engiziw oqıwshı, jaslardıń ruwxıy hám de intellektuallıq rawajlanıwına nátiyjeli tásir etedi;

ádebiyat predmetin oqıtıw basqıshları, oqıw pání boyınsha tálím mazmunı normaları anıqlawtırıladı;

tálimniń barlıq basqıshlarında zamanagóy hám innovaciyalıq texnologiyalardı qollanǵan halda ádebiyat predmeti múmkinshiliklerinen tolıq paydalanıwǵa erisiledi;

tálím mákemelerinde kórkem ádebiyattı úyreniw jáne onı biliw dárejesin bahalawdıń zamanagóy sisteması jolǵa qoyıladı. Jámiyette kórkem ádebiyattıń jaqsı ruwxıy jetik shaxslar qalıplestiriwdiń ruwxıy, bilimlendiriw faktori sıpatındaǵı dárejesi artadı.

9. Ádebiyat pánin zamanagóy talaplar tiykarında úyreniw:

texnologiyalardı ózgertiw processinde túsiniw, qollaw, baqlaw, tolıq jetilistiriw hám bahalaw;

proektlestiriw, izleniw, basqarıw sıyaqlı universal iskerlikti ózlestiriw;

sın kózqarastan hám dóretiwshilik pikirlew kónlikpesin qalıplestiriw;

tálím processinde hár túrli kásiplik kónlikpelerin iyelew arqalı ǵárezsiz turmısta zárúr bolatuǵın bolajaq kásipti tuwrı tańlaw;

miynet qılıw, jańa bilimlerdi iyelew, jetiliskenlikke erisiw ushın óz ústinde ózbetinshe islew hám ámeliy jumıs alıp barıw;

tez ózgeretuǵın ekonomikalıq, siyasiy, social sharayatlarǵa maslasıwshı, anıq bolmaǵan jaǵdaylarda óz betinshe tálím alıwǵa tayın oqıwshı, jaslardı tárbiyalawǵa xızmet etedi.

1.3. Ádebiyat pániniń ulıwma bilim beriw pánleri menen integraciyası

10. Ádebiyat oqıw pániniń ulıwma bilim beriw pánleri menen integraciyası oqıwshılardıń saw hám keń dúnyaqarasqa iye, jedel rawajlanıp atırǵan cıvrlı ásirde erkin jasap, nátiyjeli iskerlik kórsete alatuǵın básiqeshidamlı kadrlar retinde qalıplesiwine xızmet etedi;

pánleraralıq integraciya oqıwshılarda motivaciyalıq hám óz-ózin bahalaw (refleksiv) kónlikpesin qalıplestirip, olardıń kásiplik kompetenttilik hám ilimiy izertlewler qılıw qábiletine iye kadrlar sıpatında qalıplesiwine járdem beredi;

ádebiyattıń ózge pánler menen integraciyası oqıwshılardı túrli sociallıq tarawlarda óz baǵdarın tabıw, tuwrı kásip tańlawǵa baǵdarlaydı.

Filologiya pánleri blogındaǵı pánler óz ara social hám anıq pánler menen ajıralmas baylanıstırıp oqıtıladı. Eger oqıwshı tekstten tısqarı keste, diagrammalardaǵı tapsırmalardı logikalıq pikirlep, oǵan sın kózqarastan yamasa kreativ jantaspasa, oqıw sawatxanlıǵında kemshilik bar ekenliginen dárek bolıp tabıladı.

Matematika pánine tiyisli másele, misal, tapsırmalardı orınlaw ushın, álbette, onı túsine biliw zárúr. Mısalı, tapsırmalar gáppler jardeminde ańlatıladı. Gáp qurılısın bolsa, sózsiz, ana tili pání úyrenedi. Pänge tiyisli tekstlerdi tıńlap túsiniw, logikalıq pikirlew arqalı matematikalıq ólshew hám esap -kitaplar menen baylanıslı máselelerdi sheshiw, laboratoriya hám basqa tájiriybelerdi ótkeriw processinde eń maqul túsetuǵın sheshim taba alıw hám tuwrı qarar qabıllaw ilimiy tájiriybeleri rawajlandırıladı.

Fizika hám astronomiya pánine tiyisli másele, formula, tekstlerdi oqıp túsiniw bul pán túsiniw hám hádiyselerin – bul pán nıshanları hám ámeliyatların tuwrı jazıw hám oqıw arqalı – qanshelli tuwrı túsingenligi yamasa túsinegenligin de kórsetip turadı. Pänge tiyisli tekstlerdi oqıw processinde oqıwshılardıń logikalıq pikirlew qábileti, intellektual rawajlanıwı hám ulıwma insaniy qádriyatları qalıplestiriw esesinde álemniń birden-bir tábiyat kórinisine tiyisli oylawların rawajlandırıw hám de iyelegen bilimlerden kúndelikli turmıs iskerliginde paydalanıw kónlikpesin qalıplestiriwdi názerde tutadı.

Ximiya pánine tiyisli tekstlerdi, terminlerdi, atamalar, tapsırmalardı orınlaw ushın, álbette, onı túsine biliw zárúr. Pänge tiyisli tekstlerdi tuwrı oqıw hám tıńlap túsiniw arqalı oqıwshılar elementler quramı, ximiyalıq atamalar, parıqlaw, insan iskerligi hám tábiyatta júz berip atırǵan ximiyalıq procesler haqqında túsiniwlerdi bilyedi. Ximiyalıq birikpelerdiń ayırmashılıqların, tábiyiy sistemalardıń ximiyalıq tiykarın, elementlerdiń dúzilisi hám quramınıń óz ara baylanıslılıǵın úyrenedi. Ximiyalıq elementlerden, xojalıq ximiya ónimlerinen iqtıyatlılıq penen paydalanıw hám olar tiykarında eksperiment ótkeriw

kónlikpeleri rawajlanadı.

Biologiya pánine tiyisli tekstlerdi tuwrı oqıw, túsiniw arqalı terminlerdi, atamalarđı, janlı tábiyattıń obyekti hám sistemasın biliw, janlı hám jansız tábiyat ortasındaǵı jaqınlıqtı seziniw, ortalıq máselelerin sheshiw kónlikpelerine iye boladı, oqıwshılardıń sociallasıwı jaqsılanadı. Bir waqıttıń ózinde átirapımızdı qorshap turǵan janlı tábiyatqa unamlı múnásibet, tábiyiy ózgeshelikti saqlap qalıw, sonıń menen birge, juwapkerlikti sezingen halda turmıslıq iskerlik qalıplesedi.

Tábiyat hám geografiya pánine tiyisli tekstlerdi tıńlap túsiniw, oqıw arqalı oqıwshılarda tábiyiy jáne social-ekonomikalıq obyekt, process hám hádiyseler, watanımız tábiyiy sharayatı hám baylıqları, xalqı hám ekonomikası, jámiyet hám tábiyattıń óz ara baylanıslılıǵı, tábiyattan aqılǵa say paydalanıw hám islep shıǵarıwdı aqılǵa say shólkemlestiriwdiń global hám aymaqlıq máseleleri haqqında ilimiy-ámeliy túsiniqlerdi úyretedi, óz betinshe pikir júrgiziw, kartalardan paydalana alıw, geografiyalıq bilimlerdi ámelde qollanıw tájiriybeleri qalıplesedi.

Informatika hám informaciya texnologiyaları pánine tiyisli tekstlerdi túsiniw, oqıw arqalı informacion-kommunikaciya texnologiyaları hám kompyuter texnikasınan paydalanıw tájiriybeleri rawajlanadı.

Tariyx pání arqalı kórkem ádebiyatqa baylanıslı hám tariyxıy dálillerdi bir- birine salıstırıw, dáliller haqqında pikirlew hám tuwrı juwmaqlar shıǵarıw bilimdi puqta ózlestiriwde zárúrli áhmiyetke iye boladı. Ádebiyat hám tariyx pání óz ara jaqın esaplanadı.

Ádebiyat sabaqlarında oqıwshılar sanasında ilimiy dúnyaqarastı qalıplestiriwde olardıń tariyx páninen alǵan bilimlerinden paydalanıw menen birge, házirgi dáwirdegi sociallıq-siyasiy hádiyseler de úyreniledi. Ilimiy dúnyaqarastı qalıplestiriwshi belgili tariyxıy shaxslar obrazları da oqıwshılardıń ruwxıy dúnyasın bayıtadı, jámiyettiń materiallıq baylıǵı hám ruwxıy mádeniyatın rawajlandırıwǵa óz úleslerin qosıw sezimi artadı. Sol jol menen oqıwshılarda sociallıq turmıs waqıyaları hám de ádebiyat hám kórkem óner dóretpelerin erkin túsiniw tájiriybesi, dúnyaqarası qalıplesedi.

1.4. Ádebiyat oqıtıwdı rawajlandırıwdıń strategiyalıq maqset hám wazıypaları

11. Tómendegiler ádebiyat oqıtıwdı rawajlandırıwdıń strategiyalıq maqsetleri esaplanadı:

ulıwma orta bilim beriw mekteplerinde ádebiyat predmetin oqıtıw natiyjeliligin asırıw, ádebiy tálimniń maqseti, wazıypaları, mazmunı, usıl hám qurallarınıń dáwir menen birgelikte rawajlanıwlanıp barıwına erisiw; milliy hám de jáhán ádebiyatınıń kemnen-kem ushıraytuǵın úlgielerin oqıtıw arqalı oqıwshılardıń dúnyaqarasın bayıtıw, ruwxıy-etikalıq kelbetin hám kórkem talǵamın qalıplestiriw hám de olarda gárezsiz pikirlew, obrazlı oylaw kónlikpelerin payda etiw;

oqıwshılardıń kórkem ádebiyattı úyretiw arqalı olarda álem hám adam tábiyatına qızıǵıwshılıq, milliy hám ulıwma insaniylik qádiriylarǵa húrmet sezimi, kúshli isenim hám ilimiy dúnyaqaras hám de kitapxanlıq mádeniyatın qalıplestiriw;

shıǵarmalar járdeminde oqıwshılarda kúshli isenim, názik talǵam, jaqsılıqqa muhabbat, hadallıq, millet hám watanǵa sadıqlıq sıyaqlı joqarı pazıyetlerdi paydaetedi;

kórkem ádebiyattı oqıtıwdıń jańa usılların engiziw arqalı kórkem ádebiy tálim ózine tartımlılıǵın asırıw, bunda xalıqaralıq aldınǵı pedagogikalıq tájiriybelerden keń paydalanıwdan ibarat.

12. Ádebiyat oqıtıwdı rawajlandırıwdıń strategiyalıq maqseti tómendegi wazıypalarđı orınlaw arqalı ámelge ásiriladı :

Ulıwma orta bilim beriwdiń barlıq basqıshlarında ádebiyat oqıw pánin oqıtıw sistemasın túpten jańalaw; predmetiniń ilimiy-metodikalıq táminatın túpten jaqsılaw; oqıwshılardıń awızeki sóylewi ádebiy til normaları tiykarında qalıplesiwi hám rawajlanıwın támiyinlew, olardıń sóylew kompetenciyasın ósiriw; oqıwshılar jazba sóylewinde sawatlılıq, ádebiyat til normalarına ámel etiw, stilistikalıq ózgeshelik bolıwına erisiw arqalı olarda tayanış ádebiyat kompetenciyalar qalıplestiriw;

ádebiy tálimde úyreniletuǵın tema tábiyatınan kelip shıqqan halda oqıtıwshılardıń sabaq ótiw metodın erkin tańlaw imkaniyatın beriw;

ádebiy tálimge sanlı texnologiyalar hám zamanagóy usıllardı engiziw arqalı innovciyalıq jaqınlıqtı qalıplestiriw;

ulıwma orta bilim beriwdiń basqa pánleri menen integraciyasın jolǵa qoyıw;

“Ádebiyat” oqıw pániniń ayırıqsha qásiyetleri, túrli basqıshtaǵı oqıwshılarda qalıplesken bilim, kónlikpe, tájiriye hám de kompetenciyalardan kelip shıqqan halda anıq bahalaw sistemasın islep shıǵıw;

Intellektuallıq potencialdıń turmıstaǵı ornı haqqında haqıyqıy oydı qalıplestiriw;

Tálimniń aldınǵı ámeliyatın ulıwmalastırıw hám ádebiyat oqıw pánin oqıtıwdıń formaları hár túrliligine múmkinshilik beriw.

13. Ádebiyat pánin ulıwma orta bilim beriw shólkemlerinde oqıtıwda tómendegilerge itibar beriw usınıs etiledi:

dástúriy hám zamanagóy oqıtıw usılların baylanıstırıp alıp barıw;
puqta saylangan tapsırmalar hám shınıǵıwlar arqalı oqıwshılardı xoshámetlew hám rawajlandırıw;
úyreniwdi bahalaw arqalı oqıwshılardıń bilim alıwın qollap-quwatlaw ;
oqıwshılardıń kishi oqıw jańalıqları tiykarında aktiv úyreniwdi xoshámetlew;
oqıwshılardıń kreativ hám sın pikirlew qábiiletlerin rawajlandırıw;
pútkil klass jumısın, individual hám gruppá iskerligin shólkemlestiriw arqalı oqıwshılardıń sheriklikte islew kónlikpelerin rawajlandırıw;

oqıwshılarga temanı tereńirek úyreniw imkaniyatın beretuǵın siyasiy toparlastırılǵan kózqaras tiykarında oqıwshılarda dóretiwshilik islew kónlikpelerin qalıplestiriw hám aktiv intellektual háreketlerdi ámelge ásirıwı ushın mashqalalı jaǵdaylardı jaratıw;

tálim processinde oqıwshılardıń siyasiy toparlastırılǵan individual shuǵıllanıw trayektoriyaların jaratıw;

interaktiv hám aktiv tálim texnologiyaları: joybar, izertlew, evristika, keys, mashqalalı oqıtıw sıyaqlı metodlardan ornında paydalanıw.

14. Ádebiyat táliminiń oqıw-metodikalıq támiynatın rawajlandırıw boyınsha tómendegi ilajlar ámelge ásiriladi:

sırt eldegi aldınǵı pedagogikalıq tájiriylar milliy oqıtıw dástúrlerimenen baylanıstırǵan halda ádebiyat oqıw pání boyınsha mámleket tálim standartın islep shıǵıw;

ádebiyat predmeti boyınsha ulıwma orta bilim beriw mektepleri pitkeriwshilerine qoyılatuǵın tájiriye talapları sistemásın jaratıw hám jetilistiriw;

ulıwma orta bilim beriwdiń tayanış oqıw rejesinde ádebiyat predmetine ajratılǵan oqıw júklemesiniń muǵdarı hám de onıń klaslar boyınsha bólistiriliwinen kelip shıǵıp tiykarlı usınıslar tayarlaw; tayanış oqıw rejege muwapıq ádebiyat oqıw pání baǵdarlamasın klaslar hám temalar boyınsha kólemi, mazmunı, úyreniw izbe-izligi hám qalıplestiretuǵın kompetenciyları sawlelengen halda islep shıǵıw ;

tálimniń hár bir basqışındaǵı oqıwshılardıń jas, intellektual hám fizikalıq múmkinshilikleri esapqa alınǵan halda oqıw dástúrleri jaratılıwına erisiw. Onıń ushın filolog qánigelerge ǵana kerek bolatuǵın shıǵarmalardı ulıwma bilim beriw mektepleri oqıwshılardı usınıs etiw tájiriylarınan waz keshiw;

“Ádebiyat” sabaqlıqlarınıń hár bir klass oqıwshılarda arnawlı bir ruwxıy sıpatlardı qalıplestiriw názerde tutılǵan halda jaratılıwın jolǵa qoyıw;

Hár bir oqıwshınıń úyrenilip atırǵan kórkem tekst tiykarında óz jeke pikiri bolıwına erisiw ushın “Ádebiyat” sabaqlıqlarında úyrenilgen dóretpeler haqqında maqala beriw tájiriylarınan waz keshiw;

“Ádebiyat” sabaqlıqlarında kórkem tekstten kelip shıǵıp beriletuǵın soraw -tapsırmalar sanın kóbeytiw hám olardıń oqıwshılar este saqlaw qábiletin kúsheytiwge emes, bálkim shıǵarmanıń ózine tartatuǵının seziw hám tekst mazmunındaǵı astarlı mániniń túsiniwge qaratılıwına erisiw;

ádebiyat boyınsha barlıq klaslar ushın sabaqlıq, oqıtıwshı ushın metodikalıq qollanba, sabaqlıqlardıń multimedialı qosımshası sıyaqlı oqıw-metodikalıq jıynalmalar islep shıǵıw hám úziksiz jańalap barıw.

15. Ádebiyat tálimi materiallıq-texnikalıq bazasın bekkemlew boyınsha tómendegi ilajlar ámelge ásiriladi:

“Zamanagóy mektep” mámleket programması sheńberinde ulıwma orta bilim beriw mektepleri ushın xalıq aralıq tájiriylar esapqa alǵan halda jańa túrdegi zamanagóy sabaqlıq hám metodikalıq qollanbalar jaratıw, ana tili hám ádebiyat pánin oqıtıwǵa qánigelesken klass bólmelerin qurıw, zamanagóy mektep úlgisin jaratıw;

klass bólmelerin xalıq aralıq standartlarǵa juwap beretuǵın oqıw úskeneleri menen támiyinlew;

oqıwshılardıń qızıǵıwshılıǵına tuwrı keletuǵın ádebiy-kórkem dógereklerdiń materiallıq-texnikalıq támiynatın bekkemlew.

16. Ádebiyat oqıw xanası ushın zárúr bolǵan úskeneler hám materiallar :

hár qıylı kórinisler (individual, toparlıq) hám túrdegi (másláhátler, konferensiyalar, seminarlar hám t.b.) islerdi orınlaw ushın túrli ólshem hám formadaǵı, bloklarǵa anısat ǵana jıynalatuǵın mebeller toplamı; túrli dástúriy támiynat penen islew múmkinshiligin beretuǵın zamanagóy úskeneler kompleksi;

oqıw procesin basqarıw, baqlaw hám maǵlıwmat almasıwǵa arnalǵan ishki internet hám global operativ internet tarmaǵı ;

marker menen jazılatuǵın, jıynalatuǵın, magnitlı diywal doskaları (sonday-aq koordinata-ketekli doska);
interaktiv elektron taxa;
ádebiyat páninen sabaq ótiwge mólsherlengen túrli ámeliy dástúrlar paketi hám multimediyalı qosımshalar, elektron sabaqlıqlar;
materiallardı saqlaw bólimi bar bolǵan shkaif;
oqıwshılardıń kishi gruppalarda islewine mólsherlengen, kishi ólshemdegi markerli prezentaciya doskası (keminde 6 dana);
oqıwshılar jumısların kórsetiwge arnalǵan kórgizbe-taxta.

II BAP. ÁDEBIYAT PÁNI MAZMUNÍ

2.1. Ádebiyat oqıw pání boyınsha oqıw-metodikalıq komplekslerdi islep shıǵıwǵa qoyılatuǵın talaplar

oqıw-metodikalıq kompleksler tayarlawda bilimlendiriw tarawındaǵı mámleket siyasatınıń tiykarǵı principlerine súyeniw;

komplekslerde oqıwshılardıń intellektual hám fizikalıq imkaniyatları, jası, psixikalıq qásiyetleri, bilim dárejesi, qızıǵıwshılıqları, uqıpların esapqa alıw;
oqıw-metodikalıq komplekslerde oqıwshılarda ádalat, milliy namıs hám patriotlıq sezimin qalıplestiriwge ústinlik berilgen bolıwı ;

komplekslerdiń oqıwshılarda ǵárezsiz, sın kózqarastan hám logikalıq pikirlew hám de kreativlik qábiletin qalıplestiriwge baǵdarlanganlıǵı;

oqıw-metodikalıq komplekslerdi oqıwshılardıńruwxıy hám aqılıy mıtajliklerinen kelip shıǵıp tayarlaw.

Oqıw-metodikalıq komplekslerdi islep shıǵıwǵa tómendegishe talaplar qoyıladı :

didaktikalıq talaplar :

berilgen oqıw materiallarınıńoqıwshı tárepinen tolıq ózlestiriletuǵın tártipte bolıwın támiyinlew;

kórkem tekstler informaciya beriwge emes, bálkim turmıstıń mánisin ańlawǵa xızmet etiw;

oqıwshılardıǵa usınıs qılınıp atırǵan materiallardıń qızıqlı, túsiniqli hám turmıslıq bolıwı ;

kompleksler oqıwshıda ilimiy dúnyaqarastı, milliy namıs, watansúyiwshilik hám milletler ara tatıwlıq sezimlerin qalıplestiretuǵın materiallardan quralıwı;

oqıw-metodikalıq kompleksler tálimniń kúndelik turmıs hám ámeliyat penen baylanıslı bolıwına, oqıwshılarda alǵan bilimlerin turmısta qollana alıw uqıpın qalıplestiriwge baǵdarlawı;

metodikalıq qurallar túrli kórinistegi illyustratsiya, keste hám fotosuratlar menen bezetilgen bolıwı.

ilimiy-metodikalıq talaplar :

oqıw-metodikalıq kompleksler pán-texnikanıń sońǵı jetiskenlikleri tiykarında tayarlangan bolıwı;

olarda oqıw pání temalarınıń mazmunan pútinligi sáwlelengen bolıwı;

komplekslerde temalar ádebiy til qaǵıydalarına tolıq ámel etilgen halda

ápiwayı, túsiniqli hám anıq bayan etiliwi;

oqıw-metodikalıq komplekslerde logikalıq izbe-izlik háámel etiliwi;

olar milliylikke qarsı bolmaǵan illyustratsiyalar menen bezetiliwi; komplekslerde soraw hám tapsırmalar anıq kórsetilgen bolıwı ;

oqıw-metodikalıq komplekslerde oqıwshılardı, erkin pikirlewge,kózqarasların jazba túsindiriwge úyretiwde pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıw názerde tutılǵan bolıwı;

olarda bir túsiniktiń eki qıylı atalıwı hám de sánelerdi keltiriwde abstraktlıqqa jol qoyılmawı;

awızeki hám jazba sóylewdi rawajlandırıw, jazba sawatlılıqqa tiyisli tekstler hám súwretler, túsindirme sózlik, kórkem dóretiwshilik hám logikalıq oylawdı rawajlandırıwǵa qaratılǵan tapsırmalardı óz ishine alǵan bolıwı gerek.

pedagogikalıq-psixologiyalıq talaplar :

oqıw-metodikalıq kompleksler ilimiy tiykarlangan maǵlıwmatlarǵa súyene otırıp, oqıwshılardıń bilim dárejeleri, eslep qalıw qábiletleri, oylawı esapqa alınǵan halda waqıya hám hádiyselerdiń mánisin ańlawǵa hám turmıslıq qızıǵıwshılıqların rawajlandırıwǵa, bilim alıwǵa hám ámeliy iskerlik penen shuǵıllanıwǵa bolǵan mıtajliklerin qandırıwǵa baǵdarlangan bolıwı ;

komplekslerdegi temalardıń oqıwshı jası hám psixofiziologiyalıq qásiyetlerine uyqas halda beriliwi, fakt, túsiniqli hám qaǵıydalar pánleraralıq baylanıslıq esapqa alınǵan halda anıqlanadı;

oqıw-metodikalıq komplekslerde oqıwshılardıń jańalıqlardı qabıllaw qábileti, aldın berilgen bilimlerin ózlestiriw dárejesi esapqa alınǵan bolıwı kerek.

estetikalıq talaplar :

oqıw-metodikalıq kompleksler jaqtı, reńli, qızıqlı hám shıraylı bezeliwi; komplekstegi tekstler oqıwshıǵa unamlı sezimlik tásir ótkerip, ol jaǵdayda

oqıw pánine qızıǵıwshılıq oyatıwı ;

oqıw-metodikalıq komplekslerde bólim, bap, paragraf, tema hám tekstlerdiń ózara proporcional túrli forma hám reńler menen ajratılıwı ;

komplekslerdegi súwret hám súwretler kórkem talaplarǵa juwap beriwı, anıq hám tınıq kórsetilgen bolıwı kerek.

gigiyenalıq talaplar :

tekst hám illyustratsiyalar sanitariya qaǵıydaları, normalari hám gigiyena normativliklerine iye bolıwı ;

háriplerdiń úlkenligi hám qaǵazdıń sapası (salmaǵı, qalınlıǵı, aqlıǵı hám ashıqlıǵı) normativ hújjetlerde belgilengen talaplarǵa uyqas bolıwı kerek.

2.2. “Ádebiyat” baǵdarlamasınıń mazmunı hám dúzilisi

Jámiyet pedagogika ilimi hám ámeliyatı aldına ulıwma orta bilim dáwir talapları tiykarında dúnya úlğileri dárejesine kóteriwi máselesin qoyıp atır.

Bul “Ádebiyat” baǵdarlaması keyingi talaplar tiykarında qayta islep shıǵıldı. Bunda ulıwma orta mektep ádebiy tálimi 1-4-klasslar dárejesinde baslawısh, 5-9 -klaslar ishinde tayanısh hám de 10-11-klaslardan ibarat orta sıyaqlı úsh basqısttan ibarat ekeni názerde tutıldı.

Ulıwma bilim beriw orta mektepleri ádebiy táliminiń ekinshi, yaǵnıy tayanısh basqıshı bolǵan 5-11-klaslarda ádebiy tálim ádebiy oqıw formasında dúziliwi jobalastırılǵan. Buǵan kóre, oqıw baǵdarlamasında oqıwshılardıǵa úyretiletuǵın kórkem shıǵarmalar ulıwmalastıratuǵın baǵanalar, mawsimler boyınsha jaylastırıladı. Hár bir klasta keminde úsh - tórtewden bolıp, temasına ılayıq túrli dáwirlerde, túrli avtorlar tárepinen dórelgen, túrli janrlarǵa tán shıǵarmalar usınıs etildi.

Tekstlerdi tańlaw hám orınlastırıwda shıǵarmalar járdeminde oqıwshılarda qalıplestiriliwi kerek bolǵan ruwxıy-etikalıq pazıyetler sisteması názerde tutiladı. Oqıwshılarda kórkem shıǵarmalar analizi arqalı jaqsı ruwxıy sıpatlardı qalıplestiriw tiykarǵı pedagogikalıq maqset boladı. Shıǵarmatańlawda filologiyalıq ólshemlerden góre pedagogikalıq kriteriyalarǵa ústinlik berildi: shıǵarmalardıń túrli basqıshlardıǵı oqıwshılardıń jası, psixik múmkinshilikleri hám de intellektual rawajlanıw dárejelerine qanshelli sáykes keliwi hám olarda qanday etikalıq pazıyetler qalıplestiriwi múmkinligi inabatqa alındı.

Baǵdarlamada hár bir klasta ádebiy shıǵarma hám didaktikalıq materiallar ańlatıw tártibi, stilistikalıq jaqınlıǵı, teması, til qásiyetleri, janr ózgesheligi esapqa alınǵan halda jaylastırılǵan. Materiallardı jaylastırıwda ápiwayıdan quramalı tárepke barıw hám janrlıq ózgeshelikti saqlaw principine, múmkinshiligi barınsha, ámel qılınǵan. Sonıń menen birge, oqıwshılarda milliy hám jáhán ádebiyatınıń kólemi haqqında ulıwma oy payda etiwge de itibar qaratılǵan.

Baǵdarlamada ádebiyat oqıtıwdaǵı eki basqısh arasında logikalıq izbe-izlik, dawam etiwshilik hám úzliksizlik bolıwın támiyinlewge itibar qaratıldı. 5-9 -klaslarda xalıq awızekidóretiwsheiliǵı, ózbek, aǵayın túrkiy hám jáhán ádebiyatınıń ayırım úlğilerin úyreniw hám de oqıwshılardı oqılǵan kórkem shıǵarmanı analiz etiwge, olardıń janr qásiyetlerin anıqlawǵa, úyrenilip atırǵan kórkem shıǵarma haqqındaǵı pikirlerin tuwrı hám tásirli bayanlawǵa úyretiw dıqqat orayında turadı. Bul basqısh oqıwshılarda kórkem shıǵarma oqıwǵa turaqlı qızıǵıwshılıq oyatıp, kórkem oqıwtájriybelerin qalıplestiriw hám kórkem ádebiy shıǵarmanı tereńirek túsiniwge járdem beretuǵın dárejedeǵı teoriyalıq bilimler beriwge qaratılǵanı menen óspirimlerde jaqsı ruwxıy sıpatlar hám kreativlik qásiyetleri qalıplestiriwge xızmet etedi.

Ádebiyat teoriiyası boyınsha oqıwshılar iyelegen bilimler úyrenilip atırǵan shıǵarmalardı túsiniw hám analiz etiw ushin jeterli dárejede bolıwına itibar qaratıldı.

Baǵdarlamada orta mektep ádebiy tálimniń hár eki basqıshında da jáhán ádebiyatınıń saylandı úlğilerin úyreniwge bólek itibar qaratıldı. Bul dóretpelerdi úyreniw milliy ádebiyatımız jáhán ádebiyatı procesiniń ajıralmas bir bólegi ekenligin ańlatıp turadı. Usınıń menen birge, oqıwshılarda iygilikli ruwxıy pazıyetlerdi qalıplestiriwde dúnyadaǵı eń kemnen-kem ushıraytuǵın kórkem óner úlğilerin qaratıwǵa hárezket etti. Oqıtıwshı jáhán hám ózbek ádebiyatları ortasındaǵı ózara jaqınlıq, ulıwmalıq, dóretiwsheilik baylanısqa itibar qaratıwı hám olar rawajlanıwındaǵı uqsas qırların oqıwshılar dıqqatın qaratıwı zárúr.

2.3. Ádebiyat oqıtıwdıń metodologiyalıq tiykarları

Baǵdarlamada kórkem tekst ústinde islew, yaǵnıy oqıw analizi ádebiyat oqıtıwdaǵı eń tiykarǵı jumıs ekeni názerde tutıldı. Didaktikalıq analiz processinde oqıwshılardıń jas qásiyetleri, oylaw dárejeleri, psixikalıq rawajlanıw basqıshlarıńnıń jaǵdayların esapqa alıw jolları belgilendi. Tekst ústinde ózbetinshe islew oqıwshılardı dóretiwshilik pikirlew, oqıw analizi hám sóylew kompetenttilikke úyretedi.

Ádebiyat sabaqlarında kórkem shıǵarmalar soraw hám tapsırmalar járdeminde hár tárepleme analiz etiliwi kerek. Bul soraw hám tapsırmalardıń úsh basqısha: shıǵarmanı oqıwdan aldın, oqıw dawamında hám oqıwdan keyin shólkemlestiriliwi hám de hár bir basqısh aldına konkret, ayırıqsha wazıypalar qoyılıwı oqıwshılardıń shıǵarmanı analiz etiwı ushın tiykar bolıp xızmet etedi. Kórkem shıǵarmalar mánisin oqıwshılardıń ózleri túsiniw alıwına, shıǵarmanı ózleri ushın “jańalıq ashıwına” úlken itibar beriliwi kerek. Oqıwshını sabaqta kórkem shıǵarmanı oqıtıw menen shekleńbey, kórkem shıǵarma oqıwdı onıń tábiyyi-intellektuallıq mútajlıǵına aylandırıw kerek.

Ádebiyat sabaqlarında kórkem analizdiń hár túrli usıllarınan paydalanıw maqsetke muwapıq. Oqıtıwshı arnawlı bir shıǵarma analizi tiykarınan, házir ámelde bolǵanı sıyaqlı, klastaǵı barlıq oqıwshılardıń birdey pikirge keliwine yamasa sabaqlıqtan, oqıtıwshıdan alǵan maǵlıwmatların qaytarıw menen shekleńiwinejol qoyıwı lazım. Qandayda bir kórkem waqıyadan oqıwshılardıń túrli estetikalıq-etikalıq máni tabıwına múmkinshilik jaratıw balalardıń ayırıqsha shaxs sıpatında qalıplesiwine faktor boladı.

Analizde tiykarǵı itibar shıǵarma mánisin ańlaw menen birge, onıń estetikalıq bahasını kórsetiwge, kórkemligin támiyinlegen faktorlardı durıs túsiniwge qaratılıwı zárúr. Puqta hám tereń oqıw analizi ǵana úyrenilip atırǵan miynettiń oqıwshılar sezimine tásir etiwın támiyinleydi. Sezimge kórsetilgen tásir, álbette, shaxstıń ruwxıy sıpatınaaylanadı.

Mına nárseni ayırıqsha atap kórsetiw zárúr, bul baǵdarlama, aldınları bolǵanı sıyaqlı, “Ádebiyat” sabaqlıqlarında hár bir úyrenilgen shıǵarma tiykarınan metodikalıq maqala (“shıǵarma haqqında” bólimi) beriw tájiriyesinen waz keshiwdi názerde tutadı. Sebebi, sabaqlıq avtorlarıńnıń bul sıyaqlı maqalaları oqıtıwshılardı da, oqıwshılardı da birdey pikirlewge, sonday-aq, pikirlemewge ádetlendiredi.

Sabaqlıq avtorları úyrenilgen shıǵarma teksti analizine baǵdarlangan soraw -tapsırmalardı orınlawǵa kóp jumıs islew kerekligi usınıs etiledi. Sonıń menen birge, soraw-tapsırmalardıń faktologiyalıq emes, bálkim oqıwshını erkinpikirlewge iytermeleytuǵın, shıǵarma analizine járdem beretuǵın konseptual xarakterde bolıwı kerekligi názerde tutiladı.

“Ádebiyat” sabaqlıqlarında jazıwshı-shayırlardıń ómirbayanları 5-7-klaslarda qısqa (4-5 gáp penen), 8-11-klaslarda keńlew beriliwi usınıs etiledi. Sabaqlıqlardaǵı jazıwshılar ómir jolı eki maqsette úyreniledi. Birinshiden, dóretiwshı ómirbayanı onıń klasta analiz etiletuǵın dóretpelerin tereńirek túsiniwge járdem beredi. Ekinshiden, jazıwshı boyındaǵı ibratlı etikalıq sıpatlar mısasında oqıwshılarda jaqsı ruwxıy sıpatlar qalıplestiriwge erisiledi.

2.4. Ózbetinshe oqıw sabaqları

Kórkem ádebiyatqa jaqınlıq klastaǵı shınıǵıwlar menen ǵana tamamlanbawı kerek. Oqıtıwshılar, múmkinshiligi barınsha, bir qansha shıǵarmalardıń klastan tısqarı, oqıwshılardıń bos waqıtları esabınan oqıp shıǵılıwına erisiwi hám oqılǵanlar esabınan hár bir oqıw shereginde keminde bir ret jalpı sáwbet ótkerip turıwı, oqıwshılardıń ózbetinshe oqılǵan shıǵarmaları boyınsha oy-pikirlerin esitiwge, prezentaciyların talqılawǵa waqıt ajratıwı kerek. Klastan tısqarı oqıwdı shólkemlestiriwde oqıtıwshı ǵayratlı bolıwı, oqıwshılardıń jasına ılayıq jańa shıqqan kórkem joqarı shıǵarmalar menen tanısıwdı balalarǵa usınıs etiwdi umıtpawı dárkar. Klastan tısqarı oqılǵan jańa shıǵarmalar oqıwshılardı dóretiwshilikke umtıdıradı, búgingi haqıyqatlıq sebepli payda bolǵan turmıslıq sorawlarǵa juwap tabıwǵa úyretedi. Ádebiy tálimde klastan tısqarı oqıw arqalıǵana balalarda shıǵarma oqıwına qızıǵıwshılıq oyanadı, kórkem talǵam qalıplese, olardıń isenimi, taza etikalıq, barksamal jetik shaxslar bolıwına erisiledi.

Baǵdarlama orta mektepte ádebiyat oqıtıwdıń sabaq formasınan tısqarı fakultativ shınıǵıwlar, ádebiy kesheler, ádebiy tartıslar, dóretiwshilik ushırasıwlar, dógerek shınıǵıwları, ádebiy quraq (montaj) lar, ádebiy kórgezbeler, ádebiy sayaxatlar, kıtapxanlar konfrenciyası sıyaqlı jumıs túrлерinen de paydalanıw múmkinshiligin názerde tutadı.

2.5. Ádebiyat oqıw páninen úyreniletuǵın temalardıń júklemesi, kólemi hám klass kesimindegi bólistiriliwi

Klass	Háptelik júkleme (saat esabında)	Jıllıq júkleme (saat esabında)
5	2	68
6	2	68
7	2	68
8	2	68
9	2	68
10	2	68
11	2	68
Jámi	14	476

2.6. Ádebiyat pánin oqıtıw kompetenciyları, standart hám oqıw nátiyjeleri

Pánge tiyisli kompetenciylar hám onıń kodı	Standart	Oqıw maqsetleri hám kodı
ÁDEBIY, TEORIYALÍQ XABARDARLÍQ Qısqartılğan kodı: ÁX	Dóretiwshiniń ómirbayanı, olarǵa berilgen sıpatlama, minezlemelerden xabardar bolıw, shıǵarmanıń jazılıw sebepleri, tariyxı, janrlıq, kórkem hám lingvistikalıq ózgesheliklerin bilıw, ádebiy-teoriyalıq túsinipler, atamalar, terminler ayıwmashıǵın bilıw hám sózlikler menen isley alıw.	ÁX-1: Dóretiwshiniń ómirbayanı, olarǵa berilgen sıpatlama, sonday-aq kórkem shıǵarması haqqında biledi.
		ÁX-2: shıǵarmanıń jazılıw sebepleri, tariyxı, janrlıq, kórkem hám lingvistikalıq ózgesheliklerin biledi.
		ÁX-3: ádebiy-teoriyalıq túsinipler, atamalar, terminler ayıwmashıǵın bilıw hám sózlikler menen isley aladı.
KÓRKEM TEKSTTI TÚSINIW HÁM DIDAKTIKALÍQ TALQÍLAW Qısqartılğan kodı: DT	Kórkem shıǵarmanıń ideyası hám ondaǵı eksplitsit hám implitsit pikirlerdi ańlaw, shıǵarmadan juwmaq shıǵarıw, onıń kompozitsiyası, kórkem hám lingvistikalıq ózgesheliklerin hámde obrazlar sistemasın talqılaw, shıǵarmanı onıń basqa kórkem óner túrleri menen talqılanıwın (eger bar bolsa) salıstırıw.	DT-1: Kórkem shıǵarmanıń tiykarǵı hám ekinshi ideyası (ideyaların) anıqlaydı hám óz múnásibetin bildiredi, bunda ádebiyat hám basqa da pánlerden alǵan bilimlarine,sonday-aq shıǵarma jaratılǵan kontekst (tariyxıy, sociallıq, siyasiy, ádebiy) hámde óziniń turmıslıq tájiriybesine súyenedi.
		DT-2: Kórkem shıǵarmadaǵı eksplitsit (ashıq ayılǵan) hám implitsit pikirlerdi (astarlı mánilerdi) ańlay aladı, juwmaq shıǵaradı, bul juwmaqlardı tekst hám óz turmıslıq tájiriybeleri arqalı dálilleydi.
		DT-3: Kórkem shıǵarma syujetin biladi, syujet elementlerin ajıratadı hám kórkem shıǵarma kompozitsiyasına múnásibet bildiredi.
		DT-4: Kórkem shıǵarmanıń janrlıq hám lingvistikalıq (leksikalıq, grammatikalıq, fonetikalıq) ózgesheliklerin biledi, onda qollanılǵan

		kórkemlew quralları hám bayanlaw usılların talqılaydı, olardıń maqseti hám kitapqumarlıq sanasına tásin túsindirip beredi.
		DT-5: Kórkem shıǵarmadaǵı obrazlardı talqılay aladı , olarǵa múnásibet bildiredi hámde múnásibetin tekst , basqa derekler hám turmıstan alınǵan mısallar járdeminde tiykarlap, dálillep beredi.
		DT-6: Kórkem shıǵarmanıń túrli kórinistegi beriliwi (mısalı, kino, teatr, súwretlew ónerinde) salıstırılıp, uqsas hám ajralıp turatúǵın táreplerin túsindirip beredi, múnásibet bildiredi.
		DT-7: Kórkem shıǵarmanıń didaktikalıq talqılanıwında alǵan tásirleri, kewil-keshirmelerindegi sezimler, quwanış-qayǵıları hám olardıń sebeplerin sóz benen bayanlap beredi.
IZERTLEWSHILIK HÁM JARATIW Qısqartılǵan kodı: IJ	Kórkem shıǵarma tiykarında dóretiwshilik hám talqılanǵan tekst ler (mısalı, shıǵarma, esse, minezleme, annotaciya, kishi gúrriń, saxna kórinisi, ssenariy h.t.b.) hámde dóretiwshilik shınıǵıw (mısalı, audiokitap, buktreyler, podcast, kitap revyu, kitapesabat h.t.b.) jaratıw, anıq bir mashqala boyınsha ádebiy ilimiy izertlew ótkere alıw, joybar jumısların orınlay alıw, islep shıǵıw.	I J-1: Oqılǵan kórkem shıǵarma (sonday-aq salıstırılmalı analizi) tiykarında talqılanǵan hám dóretiwshilik tekstler jaratadı, bunda túrli lingvistikalıq hám ekspressiv qurallardan orınlı paydalanadı hámde logikalıq izbe-izlikke ámel etedi.
		IJ-2: Oqılǵan kórkem shıǵarma (úzindi) tiykarında dóretiwshilik ónim jaratadı, bunda XKT, IT qurallarınan nátiyjeli paydalana aladı..
		IJ-3: Jańa bilimlerde izlep tabıw hám ózlestiriw ushın ádebiy-ilimiy izertlewler ótkeredi, joybarlar islep shıǵadı.

Ádebiyat páninen standart elementler hám oqıw nátiyjeleri

Oqıw maqsetleri	Oqıw nátiyjeleri
ÁX-1: Dóretiwshiniń ómirbayanı, olarǵa berilgen sıpatlama, sonday-aq dóretiwshilik jolı haqqında biledi.	ÁX-1-01: Dóretiwshiniń ómirbayanı, olarǵa berilgen sıpatlama haqqında klass hám jas ózgesheligi sheńberinde biledi.
	ÁX-1-02: Dóretiwshiniń kórkem shıǵarmalarınń atların klass hám jas ózgesheligi sheńberinde biledi.
ÁX-2: Kórkem shıǵarmanıń jazılıw sebepleri, tariyxı, janrlıq, kórkem hám lingvistikalıq ózgesheliklerin biledi.	ÁX-2-01: Kórkem shıǵarmanıń qaysı ádebiy janrǵa tiyisli ekenin biledi.
	ÁX-2-02: Kórkem shıǵarmanıń jazılıw sebebinen, tariyxınan klass hám jas ózgesheligi sheńberinde xabardar boladı.
	ÁX-2-03: Kórkem shıǵarmanıń ilimiy kórkem hám lingvistikalıq ózgesheliklerin biledi .
ÁX-3: Kórkem shıǵarmadaǵı ádebiy-teoriyalıq túsinipler, atamalar, terminler ayırmaslıǵın biledi hám sózlikler menen isley aladı.	ÁX-3-01: ádebiy-teoriyalıq túsinipler haqqında klass hám jas ózgesheligi sheńberinde biledi.
	ÁX-3-02: Ádebiy temadaǵı atamalar terminler ayırmaslıǵın biledi hám filologiyalıq, ensiklopediyalıq, tarawlıq sózliklerden maqsetli paydalana aladı.

	ÁX-3-03: Tanıs emes sózler mánisindegi sózlikler yamasa basqa derekler , sonday-aq, kontekstten anıqlaydı.
DT-1: Kórkem shıǵarmanıń tiykarǵı hám ekinshi ideyasın anıqlaydı. múnásibet bildiredi , bunda ádebiyat hám basqa pánlerden alǵan bilimlerine, sonday-aq, kórkem shıǵarma jaratılǵan kontekst (tariyxıy, sociallıq, siyasiy, ádebiy) hámde óz turmıs tájiriyesine súyenedi.	DT-1-01: Kórkem shıǵarmanıń tiykarǵı ideyasın anıqlaydı.
	DT-1-02: Kórkem shıǵarmanıń ekinshi ideyasın anıqlaydı.
	DT-1-03: Pikirin kórkem shıǵarma tekstine súyengen halda dálilleydi.
	DT-1-04: basqa pánlerden alǵan bilimlerine óz turmıs tájiriyesine súyenip, kórkem shıǵarma ideyalarına óz múnásibetin bildiredi.
DT-2: Kórkem shıǵarmadaǵı eksplitsit (ashıq ayılǵan) hám implitsit pikirlerdi (astarlı mánilerdi) anılay aladı, juwmaq shıǵaradı, bul juwmaqlardı tekst hám óz turmıslıq tájiriyeberleri arqalı dálilleydi.	DT-2-01: Kórkem shıǵarma tekstindegi eksplitsit (ashıq ayılǵan) pikirlerdi túsinedi.
	DT-2-02: Kórkem shıǵarma tekstindegi implitsit pikirlerdi (astarlı mánilerdi) anılaydı hám ne ushın bunday ekenin túsingenligin aytıp bere aladı.
	DT-2-03: Kórkem shıǵarmadan juwmaq shıǵaradı.
DT-3: Kórkem shıǵarma syujetin biladi, syujet elementlerin ajıratadı hám kórkem shıǵarma kompoziciyasına múnásibet bildiredi.	DT-3-01: Kórkem shıǵarma syujetin qayta aytıp beredi.
	DT-3-02: Syujettegi waqıyalardı sistemalastıradı.
	DT-3-03: Waqıyalar izbe-iz bayanlanbaǵan kórkem shıǵarmalarda (mısalı, retrospektiva qollanılǵan kórkem shıǵarmalarda) jazıwshı ne ushın bunday jol tutqanın túsindire aladı.
DT-4: Kórkem shıǵarmanıń janrlıq hám lingvistikalıq (leksikalıq, grammatikalıq, fonetikalıq) ózgesheliklerin bileđi, onda qollanılǵan kórkemlew quralları hám bayanlaw usılların talqılaydı, olardıń maqseti hám kitapqumarlıq sanasına tásin túsindirip beredi.	DT-4-01: Avtor tárepinen qollanǵan kórkemlew quralların (teńew, metafora, janlandırıw, metonimiya, mısqıllaw) tabadı hám olardı kórkem shıǵarmada qollanıwınan maqset ne ekenligin, olardıń kitapqumarlıq sanasına tásin túsindirip beredi.
	DT-4-02: Avtor tiline tán bolǵan ayırım leksikalıq ózgesheliklerdi tabadı hám olardıń olardıń kitapqumarlıq sanasına tásin túsindirip beredi.
DT-5: Kórkem shıǵarmadaǵı obrazlardı talqılay aladı , olarga múnásibet bildiredi hámde múnásibetin tekst , basqa derekler hám turmıstan alınǵan mısallar járdeminde tiykarlap, dálillep beredi.	DT-5-01: Kórkem shıǵarmadaǵı tiykarǵı hám ekinshi dárejeli obrazlardı sanap bere aladı.
	DT-5-02: Kórkem shıǵarmadaǵı shıǵarmadaǵı tiykarǵı hám ekinshi dárejeli obrazlardıń bir-birine múnásibetin talqılaydı.
	DT-5-03: Statikalıq hám dinamikalıq obrazlardı salıstıradı, dinamikalıq obrazlardıń kórkem shıǵarma dawamında ózgeriwin talqılay aladı.
	DT-5-04: Kórkem obraz jaratıwda personaj portreti hám sóziniń áhmiyetin kórkem shıǵarma mısasında túsindiredi.
	DT-5-05: Obrazlarga óz bahasın beredi hám turmıstan alınǵan mısallar járdeminde tiykarlap, dálillep beredi.
DT-6: Kórkem shıǵarmanıń túrli kórinistegi beriliwi (mısalı, kino, teatr, súwretlew ónerinde) salıstırılıp, uqsas hám ajralıp turatúǵın táreplerin túsindirip beredi, múnásibet bildiredi..	DT-6-01: Kórkem shıǵarma tiykarında islengen kórkem shıǵarma túrlerin (illyustraciyalar, súwretler) súwretlep beredi, olardıń kórkem shıǵarma ideyasın, kórkem shıǵarma syujetindegi waqıya yamasa obrazdı (obrazlardı) ashıp beriwine múnásibet bildiredi .
	DT-6-02: Kórkem shıǵarma hám onıń basqa kórkem óner túrindegi bayanlawı (multfilm, kórkem film, spektakl) salıstırılıp, o uqsas hám ajralıp turatúǵın táreplerin tabadı,

	kórkem shıǵarma hám onıń basqasha bayanlanıwı arasındaǵı parqtı, kórkem shıǵarma ideyasınıń qay dárejede ózǵertire alǵanın talqılaydı.
DT-7: Kórkem shıǵarmanıń didaktikalıq talqılanıwında alǵan tásirleri, kewil-keshirmelerindegi sezimler, quwanış-qayǵıları hám olardıń sebeplerin sóz benen bayanlap beredi.	DT-7-01: Kórkem shıǵarmadan alǵan tásirlerin, juwmaqların awızeki hám jazba túrde bayanlay aladı. DT-7-02: kewil-keshirmelerindegi sezimler, quwanış-qayǵıları hám olardıń sebeplerin sóz hám noverbal qurallar menen bayanlap beredi.
I J-1: Oqılǵan kórkem shıǵarma (sonday-aq salıstırmalı analizi) tiykarında talqılangan hám dóretiwshilik tekstler jaratadı, bunda túrli lingvistikalıq hám ekspressiv qurallardan orınlı paydalanadı hámde logikalıq izbe-izlikke ámel etedi.	I J-1-01: Oqılǵan kórkem shıǵarma (sonday-aq salıstırmalı analizi) tiykarında talqılangan (shıǵarma, esse) hám dóretiwshilik (kishi gúrriń, saxna kórinisi, ssenariy, tásirler) tekstler jaratadı. I J-1-02: Jaratılǵan tekstlerde auditoriya hám maqsetlerdi esapqa alǵan halda túrli lingvistikalıq hám ekspressiv qurallardan orınlı paydalanadı hám logikalıq izbe-izlikke ámel etedi.
I J-2: Oqılǵan kórkem shıǵarma (úzindi)tiykarında dóretiwshilik ónim jaratadı, bunda XKT, IT qurallarınan nátiyjeli paydalana aladı.	I J-2-01: Oqılǵan kórkem shıǵarma (úzindi) tiykarında dóretiwshilik ónim (audiokitap, kitap treyleri - kitaptıń multimedia reklaması, prezentaciyası) jaratadı. I J-2-02: dóretiwshilik ónim jaratıw, redaktorlaw (qayta islew) hám usınıwda XKT dan nátiyjeli paydalana aladı.
I J-3: Jańa bilimlerdi izlep tabıw hám ózlestiriw ushın ádebiy-ilimiy izertlewler ótkeredi, joybarlar islep shıǵadı.	I J-3-01: Izertlew ótkeriw basqıshları (temanı anıqlaw, maqset hám wazıypalardı belgilew, jumıs basqıshların jobalastırıw, orınlaw múddetlerin belgilew, derekler toplaw, baqlaw, eksperiment ótkeriw, analizlew, juwmaq tayarlaw, usınıw) hám joybar jumısı, onı orınlaw basqıshların (maqsetti belgilew, jobalastırıw, jumıs barısı, refleksiya) bileđi. I J-3-02: Ótkerilgen ádebiy-dóretiwshilik , ilimiy izertlew hám joybar jumısınan jańa bilimlerge iye boladı. I J-3-03: Ótkerilgen ádebiy-dóretiwshilik , ilimiy izertlew hám joybar jumısın klass, mektep, platformalarda en jaydıra aladı.

№	Bólimler	Saatlardıń bólistiriliwi				
		I sherek	II sherek	III sherek	IV sherek	Jámi
1.	Kirisiw	1				1
2.	Kórkem shıǵarmalar hám ádebiy túsiniklerdi úyreniw ushın	12	9	15	11	47
3.	Baqlaw jumısları (formativ hám summativ baholaw) ushın	3	3	3	3	12
4.	Joybar jumısları ushın (Ádebiy laboratoriya)	1	1	1	1	4
5.	Tákirarlaw, Óz betinshe oqılǵan shıǵarmalar talqılawı ushın	1	1	1	1	4
	Jámi	18	14	20	16	68

(Háptesine 2 saattan, jıl boyına 68 saat)

Kirisiw. X.Saparov «Heshkimge bermeymiz, Ózbekistandı!» (1 saat)

Qosıqtı tásirli etip oqıw hám mazmunın sóylep beriw, yadlap alıw

Xalıq awızeki dóretpesi – xalıq aynası (1 saat)

Ádebiyat haqqında ulıwma túsiniq. Kórkem ádebiyattıń túrleri. Balalardıń

burın oqıǵan ádebiy shıǵarmalarına baylanıslı túsiniqlerin biliw arqalı kórkem shıǵarmalardıń tásinin anıqlaw. Ádebiyatta turmıslıq obrazlardıń jasalıwın, gúllán sezimleriniń súwretleniwın, tárbiyalıq áhmiyetin túsindiriw.

Jumbaqlar (1 saat)

Jumbaqlardıń xalıq awızeki dóretpesinin bir túri ekenligi. Jumbaqlardıń dúzilisi.

Jamltıpashlar (1 saat)

Jańltıpashlardıń xalıq awızeki dóretpesindegi balalar-oyın qosıqlarınıń bir túri ekenligi. Jańltıpashlardıń dúzilisi. Jańltıpash tekstlerindegi sózlerdiń hám ayırım seslerdiń aytılıwına dıqqattıń ayırıqsha bóliniw ózgesheligi.

Naqıl-maqallar (1 saat)

Naqıl-maqallardıń erteden ómir súriwi. Naqıl-maqallarda xalıq danalılıǵınıń súwretleniwi. Naqıl-maqaldıń dúzilisi. Naqıl-maqalarda pikirdiń kórkem sóz arqalı ótkir hám anıq beriliwi. Watan, miynet, doslıq, birlik, ádillik, haqıyqatlıq negizgi mazmunın quraytuǵınlıǵın, naqıl-maqallarda adamlardıń unamsız qásiyetlerin sın kózqaras penen úyreniw.

Ertekler – jaqsılıqqa jetekler

Ertekler haqqında túsiniq «Tiyin» (1 saat)

Ertektiń mazmunı. Adamlardıń bir-birine bolǵan miyrim-shápáátlik paziyletlerinin, aǵa menen qarındastıń arasında tuwısqansılıq sezimlerdiń sheber sáwleleniwi.

«Sheshen bala» (1 saat). Ertekte xalıq danalılıǵınıń qoy baǵıp júrgen jetim balanıń obrazı arqalı beriliwi. Sheshen balanıń doslıq hám haqıyqatlıq ushın gúresiwi. Ertekte xannıń kórsetken zulımlıqlarınıń ústinen jeńiske erisiwiniń isenimli súwretleniwi.

«Túlki, tasqaba hám taskene» (1 saat)

«Miynet penen tabılǵan aqsha» (1 saat)

Ráwiyatlar. «Tumaris», «Shıraq» (2 saat)

Ápsananıń mazmunı, tárbiyalıq áhmiyeti. Tumaris hám Shıraqtıń el xalqınıń baxtı, azatlıǵı ushın qaharmanlıq gúresleri. Erlik-batırlıq haqqında oqıwshılardıń jeke pikirlerin anıqlaw.

Sheshenlik óneri (1 saat) «Jiyrenshe sheshen». Jiyrenshe sheshen hám xan haqqında, olardıń bir-birinen ayırmashılıǵı tuwralı túsiniq beriw. Sheshenniń sheshenligi arqalı basına túsken barlıq qáwip-qáterlerdi jerńiwi. Anekdotalar (Kúldirgi sózler) haqqında Ómirbek laqqı, Xoja Nasraddin, Aldar kóse haqqında hám olardıń xalıq arasındaǵı kúlkili háreketleri, kúlkili sózleri, olardıń mazmunın turmıs penen baylanıstırıp túsindiriw. Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat. Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat (1 saat) Awızeki ádebiyat penen jazba ádebiyat arasındaǵı baylanıs.

M.Dáribaev «Altın júzik» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında maǵlıwmat. «Altın júzik» ertegi. Ertektiri qaraqalpaq xalıq ertegi tiykarında jazılıwı, mazmunı, tárbiyalıq áhmiyeti. Seytjannıń ayanıshlı turmıstıń házirgi dáwir balalarınıń baxıtlı turmısı menen salıstıra otırıp, balalardı jaratılıp atırǵan barlıq jaqsı sharayatlardıń qádirine jetiw.

T.Jumamuratov «Kiyiktiń eki ılaǵı» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Kiyiktiń eki ılaǵı» poemasınıń mazmunı. Ańshınıń birinshi hám ekinshi ańgimesiniń poemada kórkem etip beriliwi. Ana kiyik penen qasqırdıń táǵdirin óz sózi menen túsindirip beriw.

J.Óteniyazov «Eki maqtanshaq» ertegi (1 saat). Dúnya ádebiyatı úlgerinen

A.S.Pushkin «Balıqshı hám altın balıq haqqında ertek» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında maǵlıwmat. «Altın balıq haqqında ertek» erteginiń xalıq ertegine uqsaslıǵı. Ertekte qanaat etiw, sabırlılıq, sadıqlıqtıń, ádilliktiń jeńiwi, sıyqırlı poetikalıq qatarlar menen sheber beriliwi.

Tuwılǵan jerdiń tábiyatı

Seyfulǵabit Májitovtıń ómiri hám dóretpeleri. «Tórt máwsim» qosıǵı (1 saat)

B.Qayıpnazarov «Gúz keldi» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Gúz keldi» qosıǵı. Qosıqta gúz máwsiminiń ayırmashılıǵı. Xalqımızdıń baylıǵı bolǵan aq altın, sarı altındı jıynap alıwı, gúzdegi gajja-gaj miynettiń sáwleleniwi. Qosımsha túrde «Tegin nan» poemasınıń mazmunı, tárbiyalıq áhmiyeti.

B.Ismaylov «Awılım haqqında qosıq» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Awılım haqqında qosıq». Qosıqta tuwılǵan awılǵa bolǵan súyiwshilik sezimlerdiń beriliwi

Peyjaz haqqında túsiniq

Xalqımızdın ótkendegi turmısınan úlghiler.

Jiyen Amanlıq ulı Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Ílaǵım» qosıǵı. Qosıqtıń mazmunın oqıp, ilaq baǵıwshı jetim balanıń ayanıshlı táǵdiri, ılaqlarına qasqır shawıp, ǵapılda qalǵan balanıń kórgen azap-aqiretleri haqqında aytıp berin. Qosıqta ómir shınlıǵının ayqın beriliwi. (1 saat)

Kunxoja Ibrayım ulı «Oraqshılar» qosıǵı. Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. (1 saat)

Ájiniyaz Qosıbay ulı. Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Bardı», «Jaqsı» Shayırdın qaraqalpaq xalqın, óz eliniń batırların, gózzal tábiyatın kórkem sóz arqalı maqtanış etip jırlawı. (1 saat)

Berdaq shayır «Muwsa baqsı», «Maǵan kerek». Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat Qosıq qurılısı haqqında túsiniq. (1 saat)

Á.Shamuratovtıń ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Meniń jolbarıs penen joliǵısıwlarım» gúrrirni. (2 saat)

T.Qayıpbergenovtıń ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat «Muǵallimge raxmet» povestinen úzindi. (2 saat)

I.Yusupovtıń ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Jaqsı adamlar», «Qaraqalpaqtı kóp maqtama kózimshe», qosıqları. (2 saat)

N.Japaqov «Miyetim» qosıǵı (1 saat)

X.Seytov «Aral tariyxınan» (1 saat).

J.Dilmuratov ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Kimdiki durıs?» qosıǵı. Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat. Ádebiy qaharman haqqında túsiniq (1 saat)

T.Seytjanov «Ana haqqında ápsana» (ańız) (1 saat)

A.Bekimbetov «Ómir jolında». Dialog hám monolog haqqında (1 saat)

S.Abbazov «Milicioner keldi biziń kóshege» (1 saat)

X.Saparovtıń ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Nawrızlıq góje» qosıǵı (1 saat)

G.Esemuratovanıń ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Jiyren» povestinen úzindi. (2 saat)

A.Dabilovtıń ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Jaz máwsimi» qosıǵı (1 saat)

D.Aytmuratov ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Asqabaq hám sekerpara» tımsalıń mazmunı (1 saat)

Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat. Tımsal haqqında dáslepki túsiniq. Allegoriya haqqında qısqasha túsiniq (1 saat)

A.Nawayı ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Arıslan hám qus» tımsalın tárbiyalıq áhmiyeti haqqında (1 saat)

Ǵ.Gulam «Sum bala» povestinen alınǵan úzindiniń mazmunı (2 saat)

Unsurulmaniy Kaykawıs. «Qabusnama». «Qabusnama»nıń besinshi babındaǵı «Ata-anam húrmetlew haqqında» hám jigirma segizinshi babında «Dos tańlaw haqqında» jazǵan násiyatları (2 saat)

Nasratdin Rabǵúziy. Nux Payǵambar. Qarınbay hikayatı (1 saat)

Ezoptıń tımsalları «Tasbaqa hám búrkit», «Eki qoraz hám búrkit», «Jabayı eshkiler», «Qurbaqalar», «Eshek penen qurbaqalar» tımsalları (2 saat)

Lev Tolstoy «Kavkaz tutqım» gúrrininen úzindi (1 saat)

Mark Tven portreti «Tom Soyerdıń basman keshirgenleri» (1 saat)

Uyreniliwi tiyis materiallar 52 saat

Til ósiriw hám tekseriw jumısları 12 saat

Ótilgenlerdi tákirarlaw 4 saat

6-klass Ádebiyat

(háptesine 2 saattan, jıl boyı 68 saat)

Kirisiw (1 saat)

Atalar sózi – aqıldın kózi.

Xalıq awızeki dóretpeleri haqqında túsiniq (1 saat)

Salt-dástúr jırları (2 saat)

Salt-dástúr jırları haqqında túsiniq. Bádik. Gúlapsan. Yaramazan. Muń-sher qosıqları. Hávjar. Sıńısıw. Toy baslaw. Bet ashar. Besik jırı.

Qaraqalpaq xalıq qosıqları (1 saat)

«Aǵları», «Qızlar úyge kir» usaǵan xalıq qosıqların kórkem oqıw, mazmunın sóylep beriw, tárbiyalıq áhmiyeti.

Xalıq ápsanaları (3 saat)

Maman biy, Erejep biy, Turım biy haqqında apsanalar. Xalıq dóretpesinde bul úsh biydiń unamlı túrde táriyipleniwi. Tariyxıy shınlıqtıń ashılıwı. Xalıq jasaǵan obrazlardıń házirgi kúndegi áhmiyeti.

Dástanlar haqqında túsinik (1 saat)

«Alpamıs» dástanınan úzindi. Dástanda batırılıqtıń mártliktiń jırlanıwı. Dástan qaharmanlarınń óz xalqın sırtqı dushpanlardan qorǵawı (2 saat)

«Sháriyar» dástanı dástanınan úzindi. Sháriyar menen Ánjim obrazları. Dástandaǵı joqarı adamgershilik sezimleri, tábiyattan tıs kúshlerdiń súwretleniwi (2 saat)

Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat. Giperbola hám litota (1 saat)

Tariyxqa názer

Qaraqalpaq ádebiyatı tariyxı

Asan qayǵı «Xalıq qáytip kún kórer» (1 saat). Asannıń ómirinen maǵlıwmat. «Xalıq qáytip kún kórer» qosıǵınıń mazmunı hám tárbiyalıq áhmiyeti.

XVIII ásirdegi qaraqalpaq ádebiyatı

Jiyen Amanlıq ulı «Xosh bolıń doslar», «Áy jigitler, jigitler» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri tuwralı qısqasha maǵlıwmat. «Xosh bolıń doslar», «Áy jigitler, jigitler» tolǵawlarınń mazmunı. Jiyen Jıraw tolǵawlarında ózi jasaǵan dáwirdiń siyasiy-ekonomikalıq jaǵdayların keń túrde súwretlep beriwi.

Bir ajayip ulke. XIX ásirdegi qaraqalpaq ádebiyatı

Ájiniyaz Qosıbay ulı «Ellerim bardı» (1 saat). Shayırdıń ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Ellerim bardı» qosıǵı arqalı qaraqalpaq xalqın pútkil dúnyaǵa tanıtwı, shayırdıń óz eline degen muhabbatınıń sheber sáwleleniwi.

Berdaq Gargabay ulı «Salıq» qosıǵı arqalı tariyxıy shınlıqtıń jırlamwı. «Amangeldi» poemasınıń mazmunı (2 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. Qosıq arqalı jaslardı xalıq ushın xızmet etiwge, óz xalqınıń tımshılıǵı ushın gúrese alıw kerekligin túsindiriw, olarda Ana-Watan aldındaǵı minnetlerin uqtırıw.

XX ásirdegi qaraqalpaq ádebiyatı

S.Májitov «Oqıǵan bala» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Oqıǵan bala» gúrrińinde balalardıń turmısında ushırasatuǵın waqıyalardıń sóz etiliwi.

Abbaz Dabilov «Námárt jigit nege dárkar?» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Námárt jigit nege dárkar?» qosıǵınıń ideyalıq mazmunı.

S.Nurımbetov «Perzentim», «Miywe hám japıraq» (1 saat). Ómiri hám dóretpeleri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Miywe hám japıraq» tımsalıń ideyalıq mazmunı. Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat. Kórkem shıǵarmanıń teması hám tili (1 saat)

N.Dáwqaraev «Internatta» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Internatta» gúrrińi. Náresteni bawırına basıp, úlken balasın izine ertip, Qońratqa baǵdar alǵan Ulbosınnıń joldaǵı kórgen azap-aqıretleri. Jumash bay menen Úbbi iyshannıń jawızlıq háreketleri. Turımbettiń islegen miynetiniń gúrrińde súwretleniwi.

I.Fazılov «Qara qoy», «Men súyemen, Watan, seni» qosıqları (1 saat)

T.Jumamuratov «Qásiyetli gáwhar tas hám aqıllı shopan haqqında ertek» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Qásiyetli gáwhar tas hám aqıllı shopan haqqında ertek». Ertek-poemanıń mazmunı, ǵarrı menen jolbarıstıń ayqası. Aqılbek balanıń ǵarrınıń ólimnen qutqarıwı, ǵarrı tawıp alǵan tastıń qásiyeti, ǵarrınıń balalarınıń jumbaǵı. Shıǵarmada ádil-parasatlılıqtıń joqarı bahalanıwı. Aqılbek obrazınıń tárbiyalıq áhmiyeti.

Ó.Ayjanov «Aral qushaǵında» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Aral qushaǵında» romanınan úzindi. Berilgen úzindide Aral teńizi jaǵalawlarınıń tábiyat kórinisi. «Qızıl nur» kolxoızı balıqshılarınıń urıs jıllarındaǵı tilda islegen pidákerlik miynetleri. Tuwılǵan jerge degen súyiwshilik.

I.Yusupov «Ana tilime», «Shógirme», «Kún shıǵıs jolawshısına» qosıqları (2 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Kúnshıǵıs jolawshısına» qosıǵında Qaraqalpaqstannıń tabiyat kórinisleri menen el baylıǵınıń súwretleniwi. Xalıqtıń miymandoshılıǵınıń súwretleniwi.

T.Qayıpbergenov «Qaraqalpaqnama» roman-essesı (2 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Qaraqalpaqnama» roman-essesiniń «Dos tańlaw» bóliminen berilgen úzindiniń ideyalıq mazmunı.

A.Tájimuratov «Sen sulıw» (1 saat) qosıǵı. ómiri dóretiwshigi haqqında maǵlıwmat.

U.Pirjanov «Qaraqalpaqpan» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Qaraqalpaqpan» qosıǵınıń mazmunı. Qaraqalpaq xalqınıń burınǵı hám házirgi turmısı.

Sh.Seytov «Qaytarıp ber meniń Ámiwdáryamdı» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Qaytarıp ber meniń Ámiwdáryamdı». qosıǵındaǵı Ámiwdáryanıń ayanıshlı taǵdirin xalıqtıń taǵdiri menen baylanıstıra alıwı. Ekologiyalıq apatshılıq haqqında sáwbetlesiw.

T.Qabulov «Álem ibrat alar hayal-qızlardan» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Álem ibrat alar hayal-qızlardan» qosıǵı, qosıqtıń ideyalıq mazmunı, hayal-qızlardıń jámiyettegi tutqan ornı.

Kún shıǵıs ǵáziynesinen

Zahiriddin Muxammed Babur «Baburnama» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Baburnama» shıǵarmasınan berilgen úzindiniń mazmunı.

Tuwısqan xalıqlar ádebiyatınan

Maqtumqulı «Bolarısań», «Dáwrın tabılmas» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Bolarısań», «Dáwrın tabılmas» qosıqlardıń ideyalıq mazmunı, olarda berilgen filosofiyalıq qatarlar.

Abay Qunanbay ulı «Abaydıń qara sózleri» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Abaydıń qara sózleri»niń ideyalıq mazmunı.

R.Gamzatov «Balalıqtaǵı umıılmas waqıya» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Balalıqtaǵı umıılmas waqıya» gúrrińi. Gúrrińde bala menen atanıń arasındaǵı durıslılıqqa tárbiyalay alıw máseleleriniń qozǵalıwı, ótirik sóylegeni ushın balasın jazalanıwı.

Shıńǵıs Aytmatov «Aq keme» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat. «Aq keme» povestinen úzindi. Balanıń aq kemeniń keliwin úmit penen kútiwi.

Zulfiya «Ulım, sirá urıs bolmaydı» (1 saat). Ómiri haqqında qısqasha maǵlıwmat «Ulım, sirá urıs bolmaydı» qosıǵınıń ideyalıq mazmunı

Muhammed Yusup ómiri haqqında maǵlıwmat. «Watanım» qosıǵı (1 saat)

Úyreniliwi tiyis materiallar (52 saat)

Tekseriw jumısları (12 saat)

Ótilgenlerdi tákirarlaw (4 saat)

7–klass (68 saat, háptesine 2 saat)

Oqıwshılarda qalıplesetuǵın tayanış kompetenciya elementleri:

Axborotlar menen islew kompetenciyası

A2

mediaxabarlardan kerekli maǵlıwmatlardı izlep tawa alıw, saralaw, saqlaw, olardan paydalana alıw.

A2+

mediaxabarlardan kerekli maǵlıwmatlardı izlep tawa alıw, saralaw, saqlaw, olardan paydalana alıw.

Olardıń xawıpsızlıǵın támiyinlew.

Ózin ózi rawajlandiriw kompetenciyası

A2

Turaqlı túrde óz-ózin ruwxıy, intellektual rawajlandiriw,erkin oqıp-úyreniw.

A2+

Turaqlı túrde óz-ózin ruwxıy, intellektual rawajlandiriw,erkin oqıp-úyreniw arqalı óz háreketlerin bahalap barıw.

Sociallıq belsendi puqaralıq kompetenciyası

A2

shańaraq, mektep, máhállede bolıp atırǵan hádiyselerde belsene qatnasıw.

A2+

mektepte hám mektepden tıs ádebiy baǵdardaǵı kórik -tańlawlar, jarıslarda belsene qatnasıw, átiraptaǵı insanlar menen jaqsı qarım-qatnasta bolıw.

Milliy hám ulıwmamádeniy kompetenciya:

A2

Watanǵa sadıq, insanlarǵa mehir-miriwbetli, ulıwmainsanıy hám milliy qádiriyatlarǵa boysınıw, kórkem shıǵarmalardı túsiniw, azada kiyiniw.

A2+

Watanǵa sadıq, insanlarǵa mehir-miriwbetli, ulıwmainsanıy hám milliy qádiriyatlarǵa boysınıw, kórkem shıǵarmalardı túsiniw, azada kiyiniw, salamat turmıs tárizine ámel qılıw.

Matematik sawadxanlıq, pán hám texnika jańalıqlarınan xabardar bolıw hám paydalanıw kompetenciyası:

A2

Kúndelikli turmısta hár túrli sızılmalardı oqıy alıw.

A2+

hár kúni orınlanıwı tiyis jumıslardıń ápiwayı rejesin dúze alıw.

Kirisiw. Ádebiyat tariyxı hám folklorı haqqında túsiniw. (1 saat).

Qaraqalpaq folklorı. Xalıq awızeki dóretpeleri hám olardıń atqarıwshıları. Qaraqalpaq folklorınıń túrleri hám izertleniwi **(1 saat)**

Aytıslar. Qız hám jigitle aytısınıń ózine tán ózgeshelikleri. Juwap aytıslar. **(1 saat)**

Ádebiyat teoriyasınan maǵluwat: Mifologiyalıq hám fantastikalıq, romantikalıq hám realistik súwretlewler haqqında **(1 saat)**

Dástanlar haqqında túsinik. **(1 saat)**

«Edige» dástanı. Dástannıń teması hám kórkemlik ózgeshelikleri. Edige, Sátemir, Nuratdin obrazları **(2 saat)**

«Qırq qız» dástanı. Dástannıń mazmunı.. Dástandaǵı Sárbinaz, Arıslan, Altınay, Otbasqan obrazlarına sıpatlama. **(2 saat)**

Jazba ádebiyat haqqında túsinik. Erte dáwirdegi ádebiyat Enisey jazıwları. Qulteginniń húrmetine ornatılǵan «Kishi jazıw» **(2 saat)**

Qıpshaqlar sózligi «Kodekus – Kumanikus» **(1 saat)**

«Qorqıt ata estelikleri» Qobızdın payda bolıwı **(1 saat)**

Avesto. Oǵuznama **(2 saat)**

Xoja Axmet Yassawiy hám onıń dóretiwshiligi. **(1 saat)**

Ádebiyat teoriyasınan maǵluwat: Másnawiy hám rubayı haqqında túsinik. **(2 saat)**

Sulayman Baqırganiy **(1 saat)**

Yusup Has Hajib ómiri hám dóretiwshiligi. «Qutadǵu bilig» («Baxıtqa baslawısh bilim») shıǵarması **(2 saat)**

Maxmud Qashqariydıń dóretiwshiligi **(1 saat)**

Axmed Yugnakiy ómiri hám dástanındaǵı didaktikalıq oyları. «Haqıyqatlar sıylıǵı» («Xibat-ul xaqoyıq») shıǵarması **(2 saat)**

Kayqawıstıń dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat Qabusnama. «Amanattı saqlaw haqqındaǵı bólimleri» **(2 saat)**

«Qalıyla hám Dimna» kitabında haywanatlar obrazı **(1 saat)**

Xorezmiy. Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat **(1 saat)**

Qaraqalpaq ádebiyatınıń payda bolıwı. **(1 saat).**

Tariyxıy tolǵawlar. «Ormambet biy ólgen kún» tolǵawınan úzindi. **(1 saat).**

Noǵaylı zamanınıń jıraw-shayırları. Soppaslı Sıpıra jıraw (XIV ásir) Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. **(1 saat).**

Asan qayǵı (XV ásir) Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat hám onıń tolǵawları **(1 saat).**

Dospanbet jıraw (XVI ásir). Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. «Kún qayda?» tolǵawınıń mazmunı **(1 saat).**

XVII-XVIII ásirdegi qaraqalpaq ádebiyatı

Múyten jıraw. (XVII ásir) Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat hám onıń tolǵawlarında tereń filosofiyalıq oy, óz zamanına bolǵan kóz-qarasınıń ayqın beriliwi. **(1 saat).**

Ádebiyat teoriyasınan maǵluwat: Syujet hám onıń elementleri. **(1 saat).**

Jiyen jıraw Amanlıq ulı» Posqan el» tolǵawı. **(1 saat).**

Islam dini arqalı taralǵan ádebiyat. Quran **(1 saat).**

Imam al Buxariy –hádıs iliminı danıshpanı **(1 saat).**

Hádıste adamgershilik qásiyetlerdiń jámlesiwı. **(1 saat).**

Shıǵıs ádebiyatı úlgeri

Saadiy Sheraziy. Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. “Gulistan” shıǵarması **(2 saat).**

Ábu Rayxan Beruniy. Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. «Ótmish áwladlardan qalǵan estelikler» kitabı **(2 saat).**

Zamaxshariy dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. **(2 saat).**

Parsı - tájik ádebiyatı úlgeri

Abilqasım Ferdawsiy. Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. «Shaxnama» kitabınıń jazılıw sebepleri. **(2 saat).**

Omar Hayyam. Dóretiwshiligi haqqında qısqasha maǵluwat. **(2 saat).**

8 –klass

(68 saat, háptesine 2 saattan)

Oqıwshılarda qalıplestiriletuǵın tayanısh kompetenciya elementleri:

Xabarlar menen islew kompetenciya

A2

Tayar materiallardan (kitap, ǵalaba xabar quralları, internet, sózlik, (audio-video jazıw), telefon, kompyuter, elektron pochta h.t.b.) paydalana alıw, olardaǵı materiallarǵa sanalı pikir bildiriw, juwmaqlaw, olardan órnek alıw, kúndelikli turmısında qollana biliw.

A2+

Tayar materiallardan (kitap, ǵalaba xabar quralları, internet, sózlik, (audio-video jazıw), telefon, kompyuter, elektron pochta h.t.b.) paydalana alıw, olardaǵı materiallarǵa sanalı pikir bildiriw, juwmaqlaw, olardan órnek alıw, kúndelikli turmısında qollana biliw, kerekli bolǵan xabarlarǵa izlep tabıw, qayta islew, saqlaw, qawipsizligin támiyinlew hám paydalaniwda media-mádeniyatqa ámel qiliw.

Ózin-ázi rawajlandırıw kompetenciyası

A2

shaxs sıpatında ma'naviy, ruwhiy hám intellektual kamalatqa jetisiwin turmıslıq zárúrlikke aylandıra alıw;

kórkem shıǵarmalardan tásirlenip milliy hám umuwmainسانیylıq qádrیاتlardı qásterlew, olarǵa ámel qiliw;

ádebıy kitaplardı kúndelikli oqıw hám úyreniw, ibrat alıw;

óz háreketin, pikir-usınıslarǵa sın kóz-qarasta qaray alıw, ózin basqara alıw, awızeki hám jazba tekstlerdiń mazmunına tuwrı baha bere alıw.

A2+

ábediy, publitsistik, ilimiy, pán hám texnika, sanaat hám basqalarǵa baylanıslı kitaplardı kúndelikli oqıw, úyreniw, juwmaq shıǵarıw, kerek jerinde olardan óz pikiriniń daliylı sıpatında ámeliyatda paydalana alıw;

Social belsendi puqaralıq kompetenciyası

A2

jámiyette bolıp atırǵan waqıya-hádiyselerge qatnaslı ekenligin seziniwi;

mektepte hám mektepten tıs ádebıy keshelerge (túli temadaǵı kórk -tańlawlar, jarıslar h.t.b.) belsene qatnasıw, átirapındaǵı insanlar menen jaqsı qarım-qatnasta bolıw;

kórkem shıǵarmalarda qatnasatuǵın qahraman hám personajlardıń sociallıq kelip shıǵıwı, puqaralıq, insaniylıq hám basqa da wazıypa hám huqıqların orınlawdaǵı ózine tánligi (hadal, hújdanlı, jankuyer,) qarap pikir júrgiziw.

A2+

Kórkem shıǵarmalarda sáwlelenetuǵın adamgershilik páziyetler, sonday-aq kórkem shıǵarma úlgiyerin ańlay alıw, seziniw hám basqalarǵa jetkeriwge háreket etiw

Milliy hám umummadaniy kompetenciya

A2

Kórkem shıǵarmada, sanaatta sáwlelenen watandı súyiwshilik, insaniylıq ideyalardı, adamgershilik hám milliy qádrیاتlardıń súwretleniwindegi ózine tán ózgeshelikti ańlaw, olardan tásirleniw, olardaǵı gózzallıqtan úlgi alıwǵa, jawızlıqtan ǵázepleniwge háreket etiw;

A2+

Kórkem shıǵarmalarda sáwlelenetuǵın tarixiy, ruwxıy hám mádaniy waqıyalar áhmiyetin durıs túsiniw, analiz etiw, olardıń estetikalıq táreplerin ańlay alıw hám túsindirip bere alıw.

Matematikalıq sawatxanlık, pán hám texnika jańalıqlarınan xabardar bolıw hámde paydalaniw kompetenciyası

A2

anıq esap-kitaplarǵa tiykarlanǵan halda jeke, shańaraq, kásiplik hám ekeonomikalıq jobalardı dúze alıw;

jeke, sociyallıq hám ekonomikalıq mánasibetlerde esap-kitap penen is júrgize alıw;

Kúndelik turmısta túrli formula, model, sıızıw, grafikalıq hám diagrammalardı oqıw alıw hám onnan paydalana olıw;

A2+

insan miynetin jeńillastıratuǵın, miynet ónimliliginarıttıratuǵın hám qolay jaǵdaylarǵa alıp keletuǵın pán hám texnika jańalıqlarınan xabardar bolıw hámde paydalaniw.

Kirisiw (1 saat).

“Bozuǵlan” dástanı. Dástan haqqında túsnik. **(3 saat)**

«Máspatsha» dástanı. Dástan haqqında túsnik. **(3 saat)**

Ádebıyat teoriyasınan maǵluwmat. Liro-epikalıq janrlar haqqında túsinik. **(1 saat)**

XIX ásirdegi qaraqalpaq ádebıyatına sıpatlama. Jergilikli mekteplerdegi tálim. **(1 saat)**

Kúnxoja Ibrayım ulnıń ómiri hám dóretpeleri. “El menen”, “Aq qamıs”, , «Jaylawım» qosıqları.

Shayırdın «Nege kerek» qosıgınıń ideyalıq mazmunı **(2 saat)**

Ájiniyaz Qosıbay ulıdın ómiri hám dóretpeleri. «Jaqsı», «Dáwrın bolmadı», “Ayrılsa” qosıqları. Ájiniyaz benen Qız Meńeshtin aytısı. Qosımsha: K. Sultanov «Ájiniyaz» romanı. **(2 saat)**

Ádebiyat teóriyasınan maǵluwmat. Lirikalıq qaharman haqqında túsiniń **(1 saat)**

Berdaq Ğarǵabay ulı . «Qashan ráhátlanadursañ», “Búlbul”, qosıqları. Berdaq dóretiwshiliginde «Izler edim», qosıgınıń áhmiyeti.

Shayırdın «Aydoc baba» poemasınıń tariyxıy derekleri. **(3 saat)**

Ótesh Alshınbay ulı. Ótesh-satirik shayı. «Asarman», «Bolar», «Sáwmeymen» qosıqları.

«Gúlziyba», «Otti dúnyadan» shıǵarması **(2 saat)**

Gúlmurat shayırdın ómiri hám dóretiwshiligi. «Qayda baraman», «Qayrawda jalǵız ǵaz» qosıqlarınıń mazmunı. Ádebiyat teóriyasınan maǵluwmat. Simvolikalıq lirika tuwralı túsiniń **(2 saat)**

Sarıbay shayırdın ómiri hám dóretiwshiligi. «Jarganat penen aytısıw», «Shımshıq penen aytısıw» tımsallıq shıǵarmaları. **(2 saat)**

XIX ásirdeń aqırı XX ásirdeń basındaǵı qaraqalpaq ádebiyatı

Omar Súyirbek ulı. Shayırdın ómiri hám dóretiwshiligi. «Ayırsha», «Yelim», «Ne payda» qosıqları. **(2 saat)**

Xalıq kitapları hám qıssaxanlıq óneri (1 saat)

«Ĝarip-ashıq» hám «Góruǵlı» dástanlarınń xalıq kitaplarına aylanǵan nusqaları. **(4 saat)**

Shayırlar aytısı. Kerderi Ábiwbákir menen Qulımbet shayırdın aytısı **(2 saat)**.

A.Muwsaev . “Táriyip” , “Qayda” qosıqları **(1 saat)**.

N.Dáwqaraev. «Alpamıs»draması.Ádebiyat teóriyasınan maǵluwmat: Drama haqqında túsiniń **(2 saat)**.

Abbaz Dabılovtnıń “Bahadır” dástanı **(2 saat)**.

Sadıq Nurımbetovtnıń “Berdaq ” poeması **(2 saat)**.

Ádebiyat teóriyasınan maǵluwmat: Poema haqqında túsiniń **(1 saat)**.

XX ásirdegi qaraqalpaq ádebiyatı

I.Yusupovtnıń dóretiwshili. “Aral elegiyaları” qosıǵı. “Búlbul uyası” poeması **(2 saat)**.

T.Qayıpbergenov. “Isin ózindey emes”gúrrińi.“Mehirliliktiń kelbeti” ocherki **(2saat)**.

Kúnshıǵıs ádebiyatınan

Alisher Nawayı. “Xamsa”ǵa kirgen 5 dástanınıń ulıwma mazmunı. “Farxad - Shiyrin” dástanı **(3 saat)**.

Ádebiyat teóriyasınan maǵluwmat: Ĝázzel, muxammes, rubayı haqqında túsiniń **(1 saat)**.

A.Aripov “Ne ushın súyemen Ózbekistandı”, “Dúnyanı qızǵanba”, “İltimas”, “As hám tas” shıǵarmaları **(1 saat)**.

Dúnya ádebiyatınan Shota Rustaveli “Jolbarıs terisin jamılǵan palwan” shıǵarması **(2 saat)**.

9- klass (68 saat, háptesine 2 saattan)

Oqıwshılarda qalıplestiriletuǵın tayanış kompetenciya elementleri:

Xabarlar menen islew kompetenciyası

A2

Tayar materiallardan (kitap, ǵalaba xabar quralları, internet, sózlik, (audio-video jazıw), telefon, kompyuter, elektron pochta h.t.b.) paydalana alıw, olardaǵı materiallarǵa sanalı pikir bildiriw, juwmaqlaw, olardan órnek alıw, kúndelikli turmısında qollana biliw.

A2+

Tayar materiallardan (kitap, ǵalaba xabar quralları, internet, sózlik, (audio-video jazıw), telefon, kompyuter, elektron pochta h.t.b.) paydalana alıw, olardaǵı materiallarǵa sanalı pikir bildiriw, juwmaqlaw, olardan órnek alıw, kúndelikli turmısında qollana biliw, kerekli bolǵan xabarları izlep tabıw, qayta islew, saqlaw, qawipsizligin támiyinlew hám paydalaniwda media-mádeniyatqa ámel qiliw.

Ózin-ázi rawajlandırıw kompetenciyası

A2

shaxs sıpatında ma’naviy, ruwhiy hám intellektual kamalatqa jetisiwin turmıslıq zárúrlikke aylandıra alıw;

kórkem shıǵarmalardan tásirlenip milliy hám umuwmainسانیлық qádriyatlardı qásterlew, olarǵa ámel qiliw;

ádebiy kitaplardı kúndelikli oqıw hám úyreniw, ibrat alıw;

öz háreketin, pikir-usınıslarğa sın kóz-qarasta qaray alıw, ózin basqara alıw, awızeki hám jazba tekstlerdiń mazmunına tuwrı baha bere alıw.

A2+

ábediy, publitsistik, ilimiy, pán hám texnika, sanaat hám basqalarğa baylanıslı kitaplardı kúndelikli oqıw, úyreniw, juwmaq shıǵarıw, kerek jerinde olardan óz pikiriniń daliyli sıpatında ámeliyatda paydalana alıw;

Social belsendi puqaralıq kompetenciyası

A2

jámiiyette bolıp atırǵan waqıya-hádiyselerge qatnaslı ekenligin seziniwi;

mektepte hám mektepten tıs ádebiy keshelerge (túli temadaǵı kórk -tańlawlar, jarıslar h.t.b.) belsene qatnasıw, átirapındaǵı insanlar menen jaqsı qarım-qatnasta bolıw;

kórkem shıǵarmalarda qatnasatuǵın qahraman hám personajlardıń sociallıq kelip shıǵıwı, puqaralıq, insaniyılıq hám basqa da wazıypa hám huqıqların orınlawdaǵı ózine tánligi (hadal, hújdanlı, jankuyer,) qarap pikir júrgiziw.

A2+

Kórkem shıǵarmalarda sáwlelenetuǵın adamgershilik páziyetler, sonday-aq kórkem shıǵarma úlgerin anılay alıw, seziniw hám basqalarğa jetkeriwge háreket etiw

Milliy hám umummadaniy kompetenciya

A2

Kórkem shıǵarmada, sanaatta sáwlelengen watandı súyiwshilik, insaniyılıq ideyalardı, adamgershilik hám milliy qádriyatlardıń súwretleniwindegi ózine tán ózgeshelikti anılaw, olardan tásirleniw, olardaǵı gózzallıqtan úlgi alıwǵa, jawızlıqtan ǵázepleniwge háreket etiw;

A2+

Kórkem shıǵarmalarda sáwlelenetuǵın tarixiy, ruwxıy hám mádaniy waqıyalar áhmiyetin durıs túsiniw, analiz etiw, olardıń estetikalıq táreplerin anılay alıw hám túsindirip bere alıw.

Matematikalıq sawatxanlik, pán hám texnika jańalıqlarınan xabardar bolıw hámde paydalanıw kompetenciyası

A2

anıq esap-kitaplarǵa tiykarlangan halda jeke, shańaraq, kásiplik hám ekeonomikalıq jobalardı dúze alıw;

jeke, sociyallıq hám ekonomikalıq mánasibetlerde esap-kitap penen is júrgize alıw;

Kúndelik turmısta túrli formula, model, sızıw, grafikalıq hám diagrammalardı oqıw alıw hám onnan paydalana olıw;

A2+

insan miynetin jeñillastıratuǵın, miynet ónimlilikin arttıratuǵın hám qolay jaǵdaylarǵa alıp keletuǵın pán hám texnika jańalıqlarınan xabardar bolıw hámde paydalanıw.

Kirisiw. XIX ásir diń aqırı XX ásir diń baslarında qaraqalpaq xalqınıń tariyxında júz bergen bir qatar waqıyalar . **(1 saat)**

Ámet Shámuratovtıń ómiri hám dóre tiwshilik jolı haqqında túsini k. “Qırq qız” piesası Gulayım, Otbasqan , Arıslan, Sárbinaz, Allayar, Surtaysha obrazları.

(2 saat)

J. Aymurzaevtıń ómiri hám dóre tiwshiligi. Urıs jıllarındaǵı shıǵarmaları. «Ulım tıńla», «Tıńlańızlar» qosıqları. «Qıdırbay Sayıpov» poeması. Dramalıq shıǵarmaları **(2 saat)**

K. Sultanovtıń ómiri hám dóre tiwshiligi. “Ájiniyaz” romanında shayır obrazınıń jasalıwı. **(2 saat)**

Ğ. Seytnazarovtıń ómiri hám dóre tiwshiligi. «Atpas bolar Aqqıwdı», «Qıs kórinisi», shıǵarmaları. **(2 saat).**

Ádebiyat teoriyasınan maǵluwmat Sonetler, satiralıq qosıq hám tımsal janrları **(1 saat).**

T. Seytjanovtıń ómiri hám dóre tiwshiligi «Ózbekistansań», «Ana - jer», «Dostıma», «Oyın», «Ómir beriledi bir ret», «Adamlar bar» qosıqları **(2 saat).**

A. Bekimbetovtıń ómiri hám dóre tiwshiligi. «Awır sınaqlar», povesti **(2 saat).**

T. Jumamuratovtıń ómiri hám dóre tiwshiligi. Onıń lirikası, sonetleri, yumor, satiralıq qosıqları. «Ton menen tóbeles» qosıǵı. **(2 saat).**

B.Qayıpnazarovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Kók emen” balladası. Ádebiyat teoriyasınan maǵluwmat : Ballada haqqında tu`sinik **(2 saat)**.

I.Yusupovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Ayt sen, Ájiniyazdıń qosıqlarınan”, “Seksewil”, “Kegeyli”, “Qara tal”, “Tırnalar”, “Mustaqıllıq maydanınan ótkende” qosıqları. «Tumaris» poeması. Massagetler qıssası. **(3 saat)**.

T. Qayıpbergenovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Qaraqalpaq dástanı” trilogiyası. Murat shayıq, Maman biy, Aydos baba, Qumar ana, Mirjıq, Begis, Ernazar obrazlarına sıpatlama “Qaraqalpaq dástanı” trilogiyası. “Maman biy” ápsanası **(3 saat)**.

T. Mátmuratovtın ómiri hám dóretiwshiligi. «Súyenedi adam adamǵa», “Kókte quyash qalsın jerde jaqsılıq” shıǵarması. “Juldızım meniń” liro-epikalıq poeması. Ádebiyat teoriyasınan maǵluwmat: Liro-epikalıq poema haqqında tu`sinik **(2 saat)**.

K. Raxmanovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Tazadan kelgen oqıwshı” poeması. **(1 saat)**.

M.Seytniyazovtın ómiri hám dóretiwshiligi. «Men bir jolawshıman», «Haqıyqatlıq qayda bolsa», «Ámiw menen sırlasıw» degen shıǵarmalarınń ideyalıq mazmunı **(1 saat)**.

Sh. Seytovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Qıyal atawı” poemasınan úzindi. Lirikalıq hám prozalıq shıǵarmaları “Kóp edi ketken tırnalar”, “Xalqabad” romanı **(2 saat)**.

K. Mámbetovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Shaqasında emes, tamırında” povesti. **(2 saat)**.

G.Esemuratova ómiri hám dóretiwshiligi. “Dúwdendegi dápter” povesti. «Birinshi fatefon», «Kók shayı kóylegim», «Júziw jarısı» **(2 saat)**.

T. Qabulovtın ómiri hám dóretiwshiligi. Namalı qosıqları. «Assalawma áleykum», «Kel jayhunńın boylarına». «Ashkóz» ertegi **(1 saat)**.

S. Niyetullaevtın ómiri hám dóretiwshiligi. Xalqım meniń”, “Jamanlıǵı, qıyaneti qurısın”, “Eń bolmasa bir jaqsılıq etińler” shıǵarmaları. **(1 saat)**.

O. Abdiraxmanovtın ómiri hám dóretiwshiligi. «Aral», «Appaq diywal aldında» esseleri. “Duzli tozań.” Qaraqalpaqtın nesi bar”. **(1 saat)**

Ádebiyat teoriyasınan maǵlıwmat: Puplicistikalıq esse haqqında túsiniq **(1 saat)**

J.Izbasanovtın ómiri hám dóretiwshiligi. «Tuwılǵan jer táriypi» qosıǵı. **(1 saat)**

K.Karimovtın ómiri, dóretiwshiligi «Áyledi», «Nalınba», «Xalıqtan asqan dana joq» qosıqları. **(1 saat)**

M.Nızanovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Ákeniń húrmeti” satiralıq gúrrińi **(1 saat)**

X. Dáwletnazarovtın ómiri hám dóretiwshiligi. “Iyesiz jurı” poemasınan úzindi. **(1 saat)**

N. Tóreshovanın ómiri hám dóretiwshiligi. “Qaraqalpaqstanım meniń”, “Ana tilim” qosıqlar’ı. **(1 saat)**

B.Genjemuratovtın ómiri, dóretiwshiligi. «Qarızım kóp», «Shıǵısta oyanbaqta dáw uǵlan Turan» qosıqları **(1 saat)**

Fredrix Shiller. «Qolǵap» shıǵarması **(1 saat)**

S. Esenin. Watan haqqında qosıqlar. “Parsı namaları” qosıqlar dúrkini **(1 saat)**

Muwsa Tashmuxammed ulı Aybektiń ómiri hám dóretiwshiligi. “Nawayı” romanı **(1 saat)**

Sh.Aytmatovtın “Jamila” povesti **(1 saat)**

Y.Vahidovtın ómiri, dóretiwshiligi. “Sóngeń juldız lar”, “Qosıq hám shaxmat”, “Adam hám waqıt” qosıqları. **(1 saat)**

Gárezsizlik dáwirindegi ádebiyat. Gárezsizlik temasınıń kórkem ádebiyatta sáwleleniwi. Kórkem ádebiyattıń rawajlanıwı. **(1 saat)**

**ÁDEBIYAT PÁNI BOYINSHA 10-KLASTÍ PITKERIWSHILERGE QOYILATUǴIN
TALAPLAR
10-KLASS (68+*34 SAAT)**

ÁK-1– Shıǵarmanıń tiykarǵı hám ekilemshi ideyasın anıqlaydı hám pikir bildiredi, bunda ádebiyat hám basqa pánlerden alǵan bilimlerine, atap aytqanda, sol dóretpe kontekstindegi (tariyxıy, social, siyasiy,ádebiy) bilimlerine hám óz turmıshıq tájiriybesine súyenedi.	
ÁK-1-6	shıǵarmanıń tiykarǵı ideyasın anıqlaydı; shıǵarmanıń tiykarǵı ideyası waqıyalar dawamında qalay rawajlanganın (ashıp berilgenin) analiz etedi; shıǵarmanıń ekilemshi ideyaların anıqlaydı; ekilemshi ideyalar shıǵarmanıń tiykarǵı ideyasın ashıp beriwge qay dárejede xızmet etip atırǵanın túsindirip beredi; shıǵarmadan alınǵan konteksttiń (tariyxıy, social, siyasiy, kórkem ádebiyatqa baylanıslı kontekst) dóretpe ideyasına tásin kórsetip bere aladı; pikirin tiykarlaw ushın dóretpe tekstine súyengen halda dáliller keltiredi; basqa pánlerden alǵan bilimleri hám turmıshıq tájiriybesine súyengen halda dóretpe ideyalarına óz munasábetin bildiredi; *kórkem shıǵarmanıń dóreliwine sebep bolǵan faktorlardı shıǵarma dóretilgen dáwir menen baylanıslı halda talqılaydı.
ÁK2 - Shıǵarmadaǵı explicit (ashıq ayılǵan, tuwra mánili) hám implicit pikirlerdi (jásirin, astarlı mánili) túsinedi, shıǵarmadan juwmaqlar shıǵaradı jáne sol juwmaqların dálillep beredi.	
ÁK2 -3	shıǵarma tekstindegi eksplitsit (ashıq ayılǵan) pikirlerdi túsinedi; shıǵarma tekstindegi implitsit pikirlerdi (astarlı mánilerin) bayqaydı hám nege solay túsingenligin túsindirip beredi; <i>*shıǵarmanıń astarlı mazmunın ańlatatuǵın kórkem detallardı, gılt sózlerdi anıqlaydı hám pikirin kórkem shıǵarma mısasında dálilleydi;</i> shıǵarmadan juwmaq shıǵaradı, shıǵarǵan juwmaǵın tiykarlap beredi.
ÁK3 – Shıǵarmanıń syujetin túsinedi, syujet elementlerin ajratadı hám shıǵarma qurılısına pikir bildiredi.	
ÁK3-5	shıǵarma syujetin qayta aytıp beredi; syujettegi waqıyalar izbe-izligin durıs qoyadı; waqıyalar izbe-iz bayanlanbaǵan shıǵarmalarda jazıwshı ne ushın bunday jol tutqanlıǵın túsindirme beredi; syujet elementlerin (ekspoziciya, shiyelenisiw, kulminaciya, sheshim) ajratadı; syujet nege bulayınsha qurılǵanlıǵın analiz qıladı; *shıǵarma quramındaǵı kórkem elementlerdiń ózara qatnasın mısallar menen túsindiredi; prozalıq hám dramalıq shıǵarmalardaǵı syujet qurılısına tán ózgesheliklerdi parıqlaydı.
ÁK4 –Avtor qollanǵan kórkem súwretlew quralların, sonday-aq, lingvistikalıq (leksikalıq, grammatikalıq, fonetikalıq) táreplerin analiz etedi hám shıǵarmada qollanıw maqsetin, olardıń oqıwshıǵa tásin túsindirip beredi.	
ÁK4-6	shıǵarma qurılısınan avtor qollanǵan súwretlew quralların (teńew, metafora, janlandırıw, metonimiya, ironiya, sinekdoxa, allegoriya) tabadı; bul súwretlew qurallardıń shıǵarmadaǵı kórkemlik xızmetin, qollanıw maqsetin, olardıń oqıwshıǵa tásin túsindirip beredi; avtor tiline tán ayırım fonetikalıq, leksikalıq, grammatikalıq, ózgesheliklerdi tabadı hám bul ózgesheliklerdiń oqıwshıǵa tásin analiz etedi; *kórkem shıǵarmanıń ulıwma ideyası sáwlelengen lingvistikalıq birliklerdi (gılt sózler hám sóz dizbekleri) tabadı hám olardı shıǵarma menen baylanıstırıp <i>analiz etedi</i>; kórkem shıǵarmanıń forması hám mazmunındaǵı óz ara qatnaslardı kórkem tekst mısasında túsindiredi; biytanıs sózler mánisin sózlikler yamasa basqa dáreklerden, kontekstten anıqlaydı.
ÁK5 – Shıǵarmadaǵı obrazlardı analiz etedi, olarǵa pikir bildiredi hám pikirdi tekst, basqa da maǵlıwmatlar yaqi turmıshıq mısallar járdeminde dálillep beredi.	

ÁK5-6	shıǵarmadaǵı tiykarǵı hám ekilemshi obrazlardı sanap beredi; olardıń bir-birine qatnasın analiz etedi; kórkem obrazdın ózgesheliklerin hám ondaǵı kóp mánililikti shıǵarma misalında túsindirip beredi; dinamikalıq obrazlardın shıǵarma dawamında ózgeriwin analiz etedi; <i>*kórkem obraz jaratıwda personaj portreti, personaj sóóleminińáhmiyetin shıǵarma misalında túsindiredi;</i> individual obraz, xarakter, tipik obraz sıyaqlı kórkem obrazdın basqa kórinislerin shıǵarma misalında túsindiredi; <i>obrazlardın shıǵarma ideyasın ashıp beriwdegi ornın analiz etedi;</i> obrazlarǵa óz bahasın beredi hám turmıslıq tájiriyesi tiykarında tekstke súyengen halda tiykarlaydı.
AK6 – Shıǵarmanıń túrli qırların (máselen, kino, teatr, kórkem ónerdegi) salıstırıp, uqsaslıq hám ayırmashılıqların aytadı, pikir bildiredi.	
ÁK6-6	shıǵarma tiykarında islengen illyustratsiyalar hám súwretlerdi súwretleydi; shıǵarma tiykarında islengen illyustratsiyalar hám súwretlerdin shıǵarma ideyasın, shıǵarma syujetindegi waqıya yaki obrazdı ashıp beriwine qatnas bildiredi; shıǵarma hám onıń túrli talqıyınların (máselen, multimediya talqıyınları audiokitap, radiospektakl, kórkem ónerdin basqa túrlerindegi talqıyınları – kino, teatr, súwretlew óneri, mısınshilik óneri) salıstırıp, uqsas hám ayırmashılıq táreplerin tabadı; shıǵarma hám onıń túrli talqıyınlarındaǵı parıqlar shıǵarma ideyasın qay dórejede ózgetkenin yamasa kúsheytkenun analiz etedi; <i>*kórkem óner hám ámeliy sániyatlardın ulıwmalıq hám parıqlı ózgesheliklerin anıq misallar járdeminde túsindiredi.</i>

10-klass “Ádebiyat” páninen milliy oqıw baǵdarlama

XALIQ AWIZEKI Dóretiwshiligi HÁM ERTE DÁWIR ÁDEBIYATI ÚLGILERI (12*+7 SAAT)

Xalıq awızeki dóretiwshiligi tuwralı bilimlerde ulıwmalastırıw.

«Edige», «Qoblan» dástanınan úzindiler.

Áyyemgi dáwir ádebiyatınıń rawajlanıw basqıshları. Áyyemgi Shıǵıs ádebiyatı. Antik dáwir (Áyyemgi Greciya hám Rim) ádebiyatı.

Esxil: «Shınjırlanıp bánt etilgen Prometey»

ORTA ÁSIRLER ÁDEBIYATI ÚLGILERI (10*+5 saat)

Yusup Has Hajib «Qutadǵu bilik» shıǵarmasınan úzindi.

Sulayman Baqırǵaniy shıǵarmalarınan úlğiler

Orta ásirlerdegi dúnya ádebiyatı kórinisleri

Migel de Servantes. «Don Kixot» romanınan úzindiler.

XVIII-XIX ÁSIR ÁDEBIYATI ÚLGILERI (15*+9 saat)

XVIII-XIX ásirlerde qaraqalpaq ádebiyatı rawajlanıw tendenciyaları. Jiyen Jıraw, Kúnxoja, Ájiniyaz, Berdaq.

Qaraqalpaq hám ózbek ádebiyatında hayallar dóretiwshiligi: Nodirabegim, Sapura Jayılǵan qızı.

XVIII-XIX ásirlerde jáhán ádebiyatı rawajlanıw tendenciyaları.

Aleksandr Pushkin: «Bashasaray fontanı» romanı. Teoriyalıq maǵlıwmat: Ádebiy aǵımlar: Romantizm hám realizm.

XX ÁSIR ÁDEBIYATI ÚLGILERI: XX ÁSIRDIN BASI (12*+6 saat)

XX ásir qaraqalpaq ádebiyatı rawajlanıw tendenciyaları.

S.Májıytov, Fitrat «Abulfayzhan» draması. Teoriyalıq maǵlıwmat: Ádebiy shıǵarma qaharmanı.

Statik hám dinamik obrazlar.

Qazı Máwlik. Q.Áwezov «Tilek jolında» draması.

XX ásirlerde jáhán ádebiyatı rawajlanıw tendenciyaları.

Erix Mariya Remark «Batis frontta ózgeris joq»

Qosımsha oqıw ushın: A.Qadiriý “Ótken kúnler”

11-klass QARAQALPAQ ÁDEBIYATI. (68 saat, háptesine 2 saat)

1-tema. Kirisiw. Ádebiyat – ruwxıy jetiklikke jeteklewshi qural (1 saat)

Kórkem ádebiyat insan ómirindegi tiykarǵı qural ekenligi. Insannıń eń jaqsı páziyetlerge iye bolıwı, ǵárezsiz, erkin shaxs sıpatında qalıpleswinde, ózin-ózi tárbiyalawında ádebiyattıń áhmiyeti.

I. Ádebiyat tariyxı (26 saat)

2-4-tema. “Avesto” (3 saat)

“Avesto”nıń muqeddes kitap ekenligi.

Shıǵarmada dúnya ilm-fánifilosofıyası, mánáwiyatı va madaniyatining 30 ásir burınǵı úlgeriniń jámlengenligi Zardusht haqqında maǵlıwmat.

Miynette álemdi de adamdı da bezeytuǵın neler ekenligin kórsete alıwı hám olardıń búgingi kúnde de insan ushın áhmiyetli ekenligi. İnsan ádep-ikramı onıń háreketleriniń nátiyjesinen, jaqsı yaqı jamanlıǵı óz ómiriniń kepilligi deregi ekenliginiń beriliwi.

5-7-tema. Nasriddin Rabǵuziy. “Qissai Rabǵuziy” miyneti (3 saat)

“Qissai Rabǵuziy” shıǵarmasında avtobiografiyalıq maǵlıwmatlar. Onıń payǵambarlar haqqında qıssalardan ibarat ekenligi. “Quran” syujetleri hám hádisler, ideyaların dóretiwshilik penen dawam etiwı. Onda xalıq awızeki ádebiyatınıń tásiiri..

8-10-tema. Mahmud Qashǵariy (3 saat)

Mahmud Koshǵariyning ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. “Devonu luǵotit-turk”da miynetinde kórkemlik penen bayanlanıwı. Olardıń jaratılıwı, janrı, mazmunı, ondaǵı qosıqlar.

11-13-tema. Sulayman Baqırǵaniy. (3 saat)

Sulayman Baqırǵaniydıń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. “Baqırǵaniy kitabı”. Hikmetleriniń insan ómirine tuwrı baǵdar beriwdegi áhmiyeti

Baqlaw jumısı. Shıǵarma jumısı hám onı talqılaw (2 saat)

Óz betinshe oqıǵan shıǵarmalar boyınsha sáwbetlesiw (1 saat)

Tákírarlaw (1 saat)

14-18-tema. Berdaq Ǵarǵabay ulı (5 saat)

Shayırdıń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Tariyxıy shıǵarmaları. Aqıl násiyat qosıqlarınıń tálim-tárbiya beriwdegi áhmiyeti Shayırdıń ádebiy miyrasınıń qaraqalpaq ádebiyatında tutqan ornı

19-20-tema. Ótesh Alshınbay ulı (2 saat).

Shayırdıń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Shayırdıń jámiyetlik turmısqa kóz qarası. Shayır qosıqlarında hayal-qızlardıń mártlikke azatlıqqa shaqırıwshı ideyaların beriliwi. Tili hám kórkemligi

21-22-tema. Omar Súyirbek ulı (2 saat).

Shayırdıń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Omar shıǵarmalarında xalıq turmısınıń súwretleniwi. Qosıqlarınıń kórkemligi

Baqlaw jumısı. Shıǵarma jumısı hám onı talqılaw (2 saat)

Óz betinshe oqılǵan shıǵarmalar haqqında sáwbetlesiw. (1 saat)

Tákírarlaw (1 saat)

23-26-tema. Qasım Áwezov hám S.Xojaniyazov (4 saat).

Dramaturglerdiń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Qaraqalpaq dramaturgiyasına qosqan úlesi. “Súymegenge súyenbe” komediyası.

II. XX ásir qaraqalpaq ádebiyatı (12 saat)

27-28-tema. Ismayıl Qurbanbaev (2 saat)

Jazıwshınıń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Shıǵarmalarınıń tematikası, turmıs haqıyqatlıǵınıń sáwleleniwi. «Tanıslar» satıralıq, «Qırq qız» kino povestleri

29-32-tema. Ibrayım Yusupov (4 saat)

Shayırdıń dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Poemalarınıń tematikası Shayırdıń “Ájiniyaz” librettosı. Qaraqalpaq ádebiyatında ullılıq tımsalı bolǵan ádebiy miyrası.

33-36-tema. Tólepbergen Qayıpbergenov (4 saat)

Jazıwshınıń dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Romanlarınń tematikasınıń keńligi. Jazıwshınıń shıǵarmalarınń qaraqalpaq ádebiyatınıń rawajlanıwında áhmiyeti.

37-38-tema. Sarıǵúl Bahadirova. (2 saat)

Jazıwshınıń ómiri hám dóretiwshiligi haqqında maǵlıwmat. Onıń miynetlerinde turmıs haqıyqatlıǵınıń súwretleniwi «Keshikken soldat», «Hayallar», «Tumaris hám Kir» roman hám povestleri. Ilimiy miynetleri.

I. Ğárezsizlik dáwirindegi ádebiyat (6 saat)

XX asr qaraqalpaq ádebiyatı óz ishine xalqımızdıń ózine tán bolǵan milliy úrp-ádetleri, tákirarlanbas mádeniyatı hám xalıqtıń turmısın keń túrde qamtıy alıwı. Bul dáwirdegi ádebiyatta xalıqtıń kúndelikli turmıs penen oy-sezim, kewil keshirmeleri tereń súwretlengenligi, zamanagóy temalar hám turmıs mashqalalarınń ádebiyatta óz sáwleleniwin tabıwı.

39-40-tema. Ğárezsizlik dáwiri lirikası (2 saat)

Ğárezsizlik dáwirindegi qaraqalpaq ádebiyatında usı dáwirge tiyisli jetiskenlikler hám kemshilikler. Qaraqalpaq ádebiyatınıń dúnya júzi ádebiyatlarınıń bir bólimine aylanǵanlıǵı, lirikasınıń tematikalıq teńligi hám ráń-báreńligi. Onda xalqımızdıń birligi milliy ózgeshelikleri, búgingi kúndegi arız-ármannarınıń sáwleleniwinde basqa xalıqlar menen óz-ara baylanıslıqta ámelge ásirilip atırǵanlıǵı.

Qaraqalpaq lirikasında jańa janlıq ózgeshelikler, jańa usıllardıń payda bolıwı. Olarda insan qalbinıń názik sezimleri tuwılǵan jerge súyispenshilik penen ózin usı tutas bir álemnıń bólegi sıpatında súwretlew.

Baqlaw jumısı. Shıǵarma jumısı hám onı talqılaw (2 saat)

Óz betinshe oqılǵan shıǵarmalar boyınsha sáwbetlesiw (1 saat)

Tákirarlaw (1 saat)

41-42-tema. Ğárezsizlik dáwirindegi proza (2 saat)

XX-ásir qaraqalpaq ádebiyatında prozanıń rawajlanıwı. Ádebiy processti qurawshı dóretiwshilik kórkem shıǵarma oqıwshınıń óz-ara múnásibetleriniń aktivlesiwi. Jáhán ádebiyatı úlğileri xalıq awız eki ádebiyatı hám klassik ádebiyat úlğileri házirgi qaraqalpaq ádebiyatın hárezetke keltiriwshi faktorlar ekenligi. Ádebiyattıń milliy ózgesheligimizdi saqlaǵan halda unamlı hám unamsız obrazlar emes pütün quramalı bolǵan insan obrazın jarata alıw, onda insańǵa, watanaǵa hám tuwılǵan jerge muxabbat sezimleriniń eń áhmiyetli principler ekenligi.

Házirgi qaraqalpaq prozasınıń rawajlanıwında jas jazıwshılardıń shıǵarmaları. Prozada insan ruwxıy dúnyasın jańasha kóz-karastan túsiniwge umtılıwdıń júzege keliwi.

43-44-tema. Ğárezsizlik dáwiri dramaturgiyası (2 saat)

Házirgi qaraqalpaq dramaturgiyasınıń jáhán hám milliy dramaturgiyamızdıń eń jaqsı dástúrlerin dawm etip kiyatırǵanlıǵı.

Házirgi qaraqalpaq ádebiyat processte ómirde, ortalıqtı nisbiy tamamlanǵan mafkuraviy baholangan kesimlerde emas, bálkim davam etip atırǵan process sıpatında sáwlelendiriw principiniń jetekshilik etiwı. Házirgi qaraqalpaq ádebiyatına tán bolǵan estetikalıq princip, ádebiyattıń bas predmeti bolǵan insandı tek ǵana unamlı yamasa unamsız kóz-qarastan emes onı pütün tutas alǵan halda súwretlewden ibarat ekenligin. Házirgi qaraqalpaq ádebiyatında kitap oqıwshıǵa tek ǵana juwmaqlanǵan tárizdegi tayar ideya emes al talqılanıw arqalı ómirde ózine kerekli juwmaqlar alıwǵa bolatuǵın shıǵarmalar zárúr boladı.

II. Tuwısqa xalıqlar ádebiyatı (7 saat)

45-46-tema. Shayx Saadiy (2 saat)

Shayx Saadiydıń ómiri hám dóretiwshiligi «Gúlistan» shıǵarması. Shayır hikmetlerinde sabır qanaat, insańǵa tán bolǵan jaqsı hám jaman páziyetler, sóylesiw, awqatlanıw ádebi siyaqlı ádetlerdiń óz kórinisin tabıwı.

47-49-tema. Maqtumqulı (3 saat)

Maqtumqulınıń túrkmen ádebiyatında tutqan ornı. Shayırdıń didaktikalıq qosıqlarınıń búgingi jaslarımızdı ádep ikramlılıqqa tárbiyalawdaǵı ornı.

Juwmaq

XX ásir qaraqalpaq ádebiyatınıń estetikalıq jetiskenlik hám kemshilikleri. Ásirler dawamında saqlanıp kiyatırǵan qaraqalpaq ádebiyatınıń búgingi XXI ásirdegi rawajlanıw jolı, ózine tán ózgeshelikleri menen dúnya júzi ádebiyatında tutqan ornı.